

”Sen kommer det till heder och ingen vill ta i det, alla backar”

– En kvalitativ studie om socialtjänstens arbete med
hedersrelaterat våld mot minderåriga flickor

Av: Björn Berglund & Nazgol Rahimi

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
HT 2014

Handledare: Lotti Rydberg Welander

Abstract

Author: Nazgol Rahimi and Björn Berglund

Title: “Sen kommer det till heder och ingen vill ta i det, alla backar” –En kvalitativ studie om socialtjänstens arbete med hedersrelaterat våld mot minderåriga flickor

Supervisor: Lotti Rydberg Welander

Assessor: Weddig Runquist

Honor related violence is a phenomenon that has been noticed to occur in Sweden for the last 15 years. Previous researches indicate a lack of knowledge from social welfare secretaries in these cases and a sense of insecurity how to deal with the problem. It also displays a criticism of the social services family oriented work and their inability to shift focus from the family to the youngster. With that in mind, the purpose of this study was to examine how social welfare secretaries initially work with cases that are characterized of honor related violence. To fulfill our purpose we have used a qualitative method which is based on five semi-structured interviews with social welfare secretaries in two different cities in Sweden. A theory based on power has been used to analyze the data. The study showed that the knowledge was perceived to be insufficient to help youngsters who are exposed to honor related violence. It appeared that most of the incoming errands concerning honor related violence were reported from school. The study also indicated that the social welfare secretaries was trying to apply a wider youth perspective, though they still felt their work was characterized by an overall family oriented approach. In terms of power, it appeared the youngster as well as the parents have the opportunity to influence the outcome of the errand.

Key words: Honor related violence, Power, Familism, Social welfare secretary, Social services

Förord

Vi vill tacka alla våra respondenter som har tagit sig tid till att medverka i vår studie och därmed möjliggjort för oss att genomföra vår undersökning om hedersrelaterat våld. Vi riktar även ett stort tack till vår handledare Lotti Rydberg Welander för den hjälp och stöd vi har fått under processens gång.

Nazgol Rahimi och Björn Berglund
Helsingborg, 2014

Innehåll

Kapitel 1. Inledning.....	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Operationalisering av begreppet hedersrelaterat våld	8
1.5 Socialtjänstens funktion	9
Kapitel 2. Tidigare forskning	10
2.1 Rådande osäkerhet i arbetet med hedersrelaterat våld	10
2.2 Brister i rättsliga regleringar	11
2.3 Socialtjänstens familjeorienterade arbete.....	12
2.4 Familj- eller ungdomsperspektiv.....	13
2.5 Socialtjänstens brister i hedersrelaterade ärenden.....	14
2.6 Sammanfattning av tidigare forskning	15
Kapitel 3. Metod.....	16
3.1 Metodval	16
3.2 Urval och avgränsningar	17
3.3 Forskningsprocess.....	18
3.3.1 Genomförande av intervjuer	18
3.3.2 Bearbetning av material.....	19
3.3.3 Arbetsfördelning	19
3.4 Förtjänster och begränsningar	20
3.5 Metodens tillförlitlighet.....	21
3.6 Etiska överväganden	22
3.7 Metodologisk diskussion	22
Kapitel 4. Teori.....	23
4.1 Relationellt maktbegrepp	23
4.2 Teorimodell om relationell makt	24
4.2.1 Diskurser	25

4.2.2 Resurser.....	25
4.2.3 Kontexter.....	26
Kapitel 5. Resultat	26
5.1 Socialsekreterarnas kunskap och kompetens gällande hedersrelaterat våld.....	27
5.2 Socialsekreterarnas identifiering av hedersrelaterat våld	28
5.2.1 Risk- och skyddsbedömningar.....	29
5.2.2 Inledande kontakt med flickan	30
5.3 Socialsekreterarnas roll i förhållande till vårdnadshavarna.....	31
5.3.1 Inledande kontakt med familjen	31
5.3.2 Familj eller ungdomsperspektiv	32
5.3.3 Trovärdighet	33
5.4 Lagstiftningens förutsättningar och hinder.....	34
5.5 Socialsekreterarnas maktposition i hedersrelaterade ärenden	36
5.6 Sammanfattning av resultat	36
Kapitel 6. Analys.....	38
6.1 Diskurs.....	39
6.2 Kontexter	40
6.3 Resurser	43
Kapitel 7. Avslutande diskussion.....	45
Referenslista.....	49
Bilaga 1 - Informationsbrev	52
Bilaga 2 - Intervjuguide	54

Kapitel 1. Inledning

1.1 Problemformulering

Varje år mördas uppskattningsvis 5000 kvinnor och unga flickor världen över i hedersrelaterat våld (Alizadeh, Törnkvist & Hylander 2011). I Sverige har det varit svårt att uppskatta exakt hur många som drabbats av hedersrelaterat våld, men under 2004 sökte omkring 1500 unga tjejer hjälp. Den siffran antas dock vara en underdrift av hur många som egentligen är utsatta då det endast handlar om fall som är kända av myndigheter och frivilligorganisationer. Mörkertalet tros vara stort eftersom det för många flickor kan innebära en direkt livsfara om de träder fram (Björktomta 2007).

Hedersrelaterat våld är ett begrepp som under 2000-talet har uppmärksammats i Sverige. Tidigare fanns en föreställning om att detta fenomen endast förekom i länder med hederskontextuell kultur, men de debatterade hedersmorden på Pela Atroshi 1999 och Fadime Sahindal 2002 uppmärksammade allmänheten på att det även kunde förekomma i en svensk kontext (Björktomta 2005). Detta blev startskottet för att denna typ av våldshandling även kunde inträffa i ett demokratiskt samhälle som kännetecknas av jämställdhet, mänskliga rättigheter samt en kultur som präglas av mångfald (Sjöblom 2006). Efter dessa händelsen påbörjade den svenska regeringen satsningar mot hedersrelaterat våld vilket ledde till att det mellan 2003 och 2007 avsattes ungefär 180 miljoner kronor för att kartlägga problemet och öka kunskapen bland yrkesverksamma för att kunna tillgodose de utsattas behov (Björktomta 2007).

Forskning tyder på att det finns olika definitioner på hur hedersbegreppet kan förstås och förklaras, och det råder ingen enighet om det komplexa begreppets innebörd samt bakomliggande orsaker. Begreppet kan antingen förklaras utifrån kulturella termer, könsmaktsordning eller intersektionalitet (NCK-rapport 2010:1). Studier pekar dock på att hedersrelaterat våld är starkt förknippat med patriarkala strukturer där det främst är kvinnor som blir utsatta för våld och förtryck av män för att upprätthålla familjens heder. Kvinnans oanständiga handlingar eller rykten kan därmed stå till grund för männens utövande av våld och kontroll (Alizadeh, Törnkvist & Hylander 2011).

Socialtjänsten är den myndighet som har det yttersta ansvaret för att tillgodose enskildas behov av hjälp och stöd (Schlytter & Linell 2008). Minderåriga flickor som blir utsatta för hedersrelaterat våld ska således kunna få hjälp av socialtjänsten för att förbättra sina levnadsvillkor. Studier visar dock på en rådande osäkerhet i socialsekreterarnas arbete med hedersrelaterade ärenden. En osäkerhet som bottnar dels i att identifiera hedersrelaterat våld, dels i att handlägga denna typ av ärenden då socialsekreterare bland annat upplever en avsaknad av kulturell kompetens (Jemteborn 2005; Björktomta 2007).

En annan faktor som bidrar till en svårighet i det inledande arbetet är att involvera den utsattas vårdnadshavare i utredningen. Eftersom socialtjänsten är präglade av ett familjeinriktat arbete ska ärenden som rör omyndiga ungdomar i största utsträckning utföras i samverkan med ungdomens vårdnadshavare (Sjöblom, 2002). Konsekvensen av att involvera barnets föräldrar i hedersrelaterade ärenden kan försätta flickan för ytterligare fara, i den bemärkelsen att hon kan utsättas för repressalier från familjen om hon avslöjar sin historia (Wikström & Ghazinour 2010; Schlytter & Linell 2008). Häri föreligger ett dilemma för socialsekreterare som kan försätta flickan i fara, både genom att underrätta föräldrarna eller att inte ingripa alls (Jemteborn 2005). Detta spänningsförhållande mellan att å ena sidan skydda flickan från familjen, å andra sidan involvera föräldrarna kan bidra till en osäkerhet i arbetet. Detta kan i vissa fall resultera i att socialsekreterare inte tar ställning för flickan av rädsla för att förvärra flickans situation om föräldrarna blir involverade (Wikström & Ghazinour 2010; De los Reyes 2003). I Wikström och Ghazinours (2010) studie riktas den huvudsakliga kritiken mot socialtjänstens familjeorienterade arbete och bristen i att skifta fokus från familjen till barnet.

Mot bakgrund av den forskning som tyder på en rådande osäkerhet och bristande kunskap gällande arbetet med hedersrelaterat våld, finns det anledning att undersöka hur socialsekreterare i praktiken hanterar dessa ärenden.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att utifrån ett maktteoretiskt perspektiv undersöka hur socialsekreterare arbetar med hedersrelaterat våld mot minderåriga flickor.

1.3 Frågeställningar

- Hur aktualiseras hedersrelaterade ärenden?
- Hur upplever socialsekreterare sin kunskap och kompetens kring hedersrelaterat våld?
- Hur hanteras spänningsförhållandet mellan de utsatta flickorna och deras vårdnadshavare?
- Hur kan det sociala arbetet med hedersrelaterat våld förstås i termer av relationell makt?

1.4 Operationalisering av begreppet hedersrelaterat våld

Heder och hedersrelaterat våld är som fenomen svårdefinierat och det saknas idag någon enhetlig definition. Avsaknaden av en sådan har lett till svårigheter för många socialsekreterare, som känner osäkerhet i hur de ska skilja på hedersrelaterat våld och “vanligt” våld (Björktomta 2007). FN:s ekonomiska och sociala råd försökte 1999 definiera vad heder är:

Honour is defined in terms of women's assigned sexual and familial roles as dictated by traditional family ideology. Thus adultery, premarital relationships (which may or may not include sexual relations), rape and falling in love with an 'inappropriate' person may constitute violations of family honour (NCK-rapport 2010:1 s. 13).

Trots att definitionen inte är allmänt giltig menar många forskare att ett centralt inslag i heder är kravet på kvinnans kyskhet (Björktomta 2005). Kvinnan ses som bärare av männens och släktens heder och hennes oskuld är gränsen mellan heder och skam. Grundläggande inom hedersetiken är alltså kvinnans ansvar att försvara hedern samtidigt som det finns en uppfattning om att kvinnan själv inte är kapabel att försvara denna. Kvinnans kyskhet blir alltså inte endast hennes privata angelägenhet utan något som rör hela släkten (ibid.).

Wikan (2004) menar att den individuella hedern är kollektivt knuten och att familjemedlemmarna har en gemensam heder. Omvärldens värdering är det centrala, inte den

egna moralen, vilket gör att hedern är nära sammankopplat med ryktet och hur handlingar uppfattas av andra. Heder är också något som ägs och som kan förloras och kollektivet får rollen att bevaka gruppens intresse, där individens egna intressen anses vara underordnade. Bevakandet av hedern kan i vissa fall leda till våldshandlingar för att ta bort skammen från familjen (ibid.). Just det kollektiva uttrycket i hedersrelaterat våld nämns många gånger som specifikt. Socialstyrelsen (2009) beskriver hedersrelaterat våld som:

(...) den typen av våld och förtryck anses dock ha vissa specifika kännetecken; exempelvis ser omgivningen våldet som en legitim och oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad. Våldet är kollektivt beslutat och sanktionerat och i vissa fall också kollektivt utövat. Våldet kan utövas mot både kvinnor och män (Socialstyrelsen 2009 s.14).

2007 beskrev FN:s dåvarande speciella rapportör om våld mot kvinnor, Yakin Ertürk, också att det är just det kollektiva utförandet, där ofta flera familjemedlemmar utför våldshandlingar för att återupprätta hedern, gör det extremt svårt att skilja offret från faktiska eller potentiella förövare (NCK-rapport 2010:1). För att göra detta måste den utsatta vara redo att bryta alla relationer med sin familj och starta ett nytt liv som ligger totalt utanför dennes sociala sfär.

1.5 Socialtjänstens funktion

Socialtjänsten är den myndighet som har det yttersta ansvaret för att hjälpa barn som far illa (Schlytter & Linell 2008). Vid sidan om vårdnadshavarna ska socialtjänsten verka för att tillgodose barnets rätt till goda levnadsförhållanden. Först och främst ska detta ske i samverkan med föräldrarna med utgångspunkt i frivillighetsprincipen som regleras i socialtjänstlagen (SoL). Om det råder en intressekonflikt mellan barnets behov och föräldrarnas intresse att uppfylla dessa, har socialtjänsten i allvarliga fall möjlighet till att ingripa genom tvångsvård (ibid.). Villkoren för tvångsinslagandet regleras i Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Även om andra professioner i samhället kan verka för att hjälpa utsatta är det främst socialtjänsten som besitter den yttersta makten för att ingripa i familjers liv. Andra aktörer blir således beroende av socialtjänstens beslut, då socialtjänstens makt är avgörande för huruvida en

intervention ska ske eller inte. Trots att domstolen måste medge ett samtycke till vissa av socialtjänstens beslut har socialsekreteraren en beslutandemakt i utredningen vilket kan ha en betydande roll för domstolens ställningstagande (Schlytter & Linell 2008).

Den 1 augusti 2010 infördes en ny lagbestämmelse i 11 kap. 10 § tredje stycket socialtjänstlagen (SFS 2010:741) som stärker barns, som är föremål för barnavårdsutredning, möjligheter att fritt kunna tala med socialtjänsten om sin hemsituation. I prop. 2009/10:192 framhålls i författningskommentaren att lagbestämmelsen i vissa utredningar ger socialtjänsten möjlighet att höra barnet utan vårdnadshavares samtycke eller närvaro. Samtidigt betonas att samtalet inte måste genomföras på detta sätt utan socialtjänsten får avgöra om det finns anledning att använda sig av denna möjlighet. Vi lyfter fram denna lagbestämmelse eftersom socialsekreterarna i våra intervjuer själva beskriver denna bestämmelse som en förutsättning i deras arbete.

Kapitel 2. Tidigare forskning

Då hedersproblematiken aktualiserades under 2000-talet i Sverige har det forskats mycket kring fenomenets innebörd, där studier bland annat har belyst förklaringsmodeller, de utsattas egna upplevelser samt svenska samhällets sätt att agera mot problemet. Då vi avser att undersöka hur arbetet med hedersrelaterat våld hanteras i praktiken av socialsekreterare har vi valt att avgränsa presentationen av tidigare forskning till att gälla specifikt socialtjänsten. I detta avsnitt kommer vi att redogöra tidigare forskning som ligger till grund för vår undersökning.

2.1 Rådande osäkerhet i arbetet med hedersrelaterat våld

Björktomta (2007) studerar olika professioners arbete med utsatta kvinnor och lyfter fram svårigheter som professionella kan möta i arbetet. Studien visar att socialsekreterare upplever en stor osäkerhet gällande många frågor gällande hedersproblematik. Denna osäkerhet råder inte enbart kring hur de ska definiera och identifiera hedersrelaterat våld, utan även kring handläggningen av ärenden som betecknas som hedersrelaterat våld. Studien visar på att svårigheten främst ligger i att veta huruvida en utredning ska öppnas eller inte och om den utsatta

kommer försättas i större fara om föräldrarna underrättas om att en utredning eventuellt har påbörjats. Det framkommer även att socialsekreterare upplever en rädsla att göra fel i dessa ärenden. För det första tyder studien på att socialsekreterare finner det svårt att göra en gränsdragning mellan det som ses som traditionellt våld i svensk kontext och det de som klassas som hedersrelaterat våld. Avsaknaden av en enhetlig definition kan i Björktomtas (2007) mening vara en anledning till att professionella har svårt för att bedöma om ett ärende rör sig om hedersrelaterat våld eller traditionellt våld. Socialsekreterarna uppgav i studien att de då oftast utgick ifrån egna erfarenheter för att definiera hedersrelaterat våld.

2.2 Brister i rättsliga regleringar

Schlytter (2004) lyfter också i sin forskning fram socialtjänstens brister gällande handläggning av ärenden som är hedersrelaterade. Studien belyser främst brister i lagstiftningen som bland annat försätter flickor i en särskild utsatt position. Schlytter (2004) menar på att Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) främjar pojkar mer än flickor genom att pojkar i högre grad påvisar ett utåtagerande beteende, vilket kan ligga till grund för ett tvångsomhändertagande, om det är i såpass allvarlig grad att personens hälsa eller utveckling kan komma till skada. Flickor å andra sidan, visar ofta ett självdestruktivt beteende istället, som i lagens mening inte är tillräckligt för ett tvångsomhändertagande. Följden av detta blir att flickor i den bemärkelsen faller utanför socialtjänstens ansvarsområde och innebär att de får ett sämre skydd av samhället. Flickor missgynnas, specifikt i hedersrelaterade fall, av denna lagstiftning med anledning av att socialtjänsten saknar stöd i lagen för att kunna tvångsomhänderta en ungdom som endast påvisar ett självdestruktivt beteende. I flera fallbeskrivningar som lyfts upp i studien har det framkommit att socialtjänsten inte kunnat tillgodose flickornas skydd med anledning av lagstiftningen som har satt hinder i arbetet.

Vidare framkommer det i Schlytters (2004) forskning att flickornas situation inte tas på allvar, vilket resoneras kring på olika sätt. Utifrån flickornas perspektiv agerar socialtjänsten inte tillräckligt för att förändra flickornas situation och Schlytter (2004) menar på att denna passivitet från socialtjänstens sida kan bero på olika faktorer. Dels beror det på avsaknad av kulturell kompetens hos socialsekreterarna för att kunna förstå och hantera situationer som rör flickor med

invandrarbakgrund. Det kan även bero på att socialtjänsten inte tar lika stor hänsyn till flickan som de tar till vårdnadshavarna, i den bemärkelsen att det inte är tillräckligt att utgå ifrån enbart barnets utsaga utan måste även lyssna på föräldrarnas uppfattning om situationen.

2.3 Socialtjänstens familjeorienterade arbete

Att det är svårt för de unga att få gehör för sin berättelse bekräftas även i Sjöbloms (2002) avhandling som tydliggör socialtjänstens bristande ungdomsperspektiv. Av studiens resultat framkommer det att socialtjänsten utgår ifrån ett överordnat familjeinriktat synsätt, som av Sjöblom benämns som familism. Målet med detta familjeperspektiv är enligt socialtjänsten att barnet inte ska förskjutas från familjen. Att socialtjänsten är präglad av detta synsätt kan ställa socialsekreterare inför ett dilemma när ungdomen har en tydlig intressekonflikt med sina vårdnadshavare och vill få sin röst hörd genom att bli företrädd av socialtjänsten. Istället fokuserar socialtjänsten på att återförena barnet med föräldrarna och, i likhet med Schlytters (2004) resonemang, framgår det att föräldrarnas position blir starkare än barnets.

I Sjöbloms (2002) avhandling framställs familjeperspektivet som ett ideal inom socialtjänsten. Av studiens resultat framkommer det att socialsekreterare betonar vikten av ett familjeorienterat arbete vars mål är att arbeta med konflikthantering och relationer inom familjen. Utgångspunkten i deras resonemang är att familjen har huvudansvaret för sina barn och därav är målsättningen att få ett bättre samspel mellan den unge och vårdnadshavarna för att kunna återförena dem. I första hand ska den unge inte placeras utanför familjen då man vill undvika att barnet skiljs från föräldrarna, men i de fall där ungdomen trots allt är tvungen att separeras från sin familj menar socialsekreterarna att de ändå har en strävan att upprätthålla en god kontakt mellan ungdomen och familjen. Familjen betraktas även som ett redskap för att lösa problemet och är därför en viktig del i utredningsarbetet. Socialsekreterarna uttrycker vidare att det inte är tillräckligt att endast utgå ifrån den unges utsaga, därför anses familjen vara en god källa till att få ytterligare information om ungdomens problem (ibid.)

Ett parallellt utredningsarbete syftar till att behandla familjen och ungdomen samtidigt. Det framkommer dock att det finns en svårighet med att balansera mellan ett familje- och ungdomsperspektiv där den största utmaningen med detta är att inte ta parti (Sjöblom 2002).

Detta gäller främst i sammanhang där det uppstår konflikter mellan den unge och föräldrarna, där risken kan öka för socialsekreterarna att ta parti. Trots denna svåra balansakt utgår socialsekreterarna först och främst från ett familjeperspektiv. Anledningen till detta är att socialtjänsten trots allt är präglade av att arbeta familjeorienterat. Att ha ett ungdomsperspektiv som utgångspunkt skulle innebära att socialsekreterarna måste gå utanför sina vanliga rutiner och ramar (ibid.)

I Sjöbloms (2002) studie beskriver socialsekreterarna även att de har dubbla roller i arbetet vilket beskrivs vara svårt och utmanande. Dels ska de aktivt verka för att tillgodose den unges enskilda behov och dels ska de arbeta för att jobba hem den unge till sina föräldrar. Trots att den unge kan ge uttryck för en ovilja att föras tillbaka till föräldrarna menar Sjöblom (2002) att det finns en underförstådd föreställning hos socialsekreterarna att det bästa för ungdomen trots allt är att föras tillbaka till familjen, även om den unges utsaga talar emot det. Konsekvensen av familjeperspektivets dominans är att de unga kan känna sig åsidosatta.

Samtidigt som studien visar på att det familjeinriktade arbetet är centralt och viktigt inom socialtjänsten så framkommer det även att socialsekreterare ofta misslyckas med konfliktlösningsarbetet mellan den unge och föräldrarna. Orsakerna till detta förklaras ofta vara knutna till att den unge och föräldrarna oftast har enskilda brister och att konflikterna är såpass svåra att de inte är villiga att samarbeta. I många fall finns viljan till att lösa konflikterna endast hos socialsekreterarna snarare än hos familjen (Sjöblom 2002).

2.4 Familj- eller ungdomsperspektiv

Sjöblom (2006) har i sin senare studie närmare undersökt hur socialsekreterare själva beskriver arbetet med hedersrelaterat våld. Av studien framgår det att socialsekreterare lägger större vikt vid ett ungdomsperspektiv i takt med ungdomens ålder. Däremot betyder det inte att socialsekreterarna helt och hållet frångår ett familjeperspektiv, snarare handlar det om att pendla mellan att sätta individen i centrum och samtidigt arbeta med familjen. Även i denna studie har det visat sig vara en svår balansgång för socialsekreterarna att växla mellan perspektiven.

Att socialsekreterarna enligt lag behöver underrätta föräldrarna medför även en rädsla för flickorna att söka hjälp. Av den anledningen väntar flickorna oftast tills de har fyllt 18 år för att bli hjälpta utan att föräldrarna blir involverade. Vidare visar studien på att socialsekreterare inte bara upplever en rädsla hos flickorna, utan även hos dem själva. Socialsekreterarna ger uttryck för att de känner sig utsatta och oroliga av att arbeta med denna typ av ärenden (Sjöblom 2006).

2.5 Socialtjänstens brister i hedersrelaterade ärenden

De los Reyes (2003) belyser utsatta invandrarflickors situation där de utsätts för våld, hot och kontroll. Av studien framkommer det att socialtjänsten i många fall kan förvärra flickans situation, bland annat genom att utgå ifrån ett familjeperspektiv som i hedersrelaterade fall inte gynnar flickorna. Att jobba tillsammans med familjen har visat sig vara en nackdel för flickan där hon försätts i en svag position i förhållande till föräldrarna. Studien visar också på att flickornas situation inte hanteras på rätt sätt då alla ärenden är schabloniserade snarare än att utgå ifrån varje individs unika situation. De los Reyes (2003) menar vidare att socialtjänsten, samt andra myndigheter, kan göra mer skada än nytta för flickorna om föräldrarna blir involverade och får reda på att flickan har tagit kontakt med myndigheter. Socialtjänstens familjeorienterade arbetssätt kan också leda till att flickan inte betraktas som våldsoffer, utan att problemet snarare betraktas som en generationskonflikt som kan lösas inom familjen. Konsekvensen av detta blir att flickans situation inte tas på allvar och att hon istället för att behandlas som våldsoffer blir tvungen att föras samman med familjen. Slutligen visar studien på att de insatser som ges till dessa flickor är beroende av de resurser som finns, snarare än att utgå ifrån flickornas faktiska behov.

I Wikström och Ghazinours (2010) studie belyses den svenska regeringens insatser för att motverka hedersrelaterat våld, där störst fokus ligger på att lyfta fram utsatta kvinnors upplevelser av skyddade boenden. I studien tas även socialtjänstens roll upp och där ges ytterligare exempel på dess brister. Dels riktas det kritik mot den osäkerhet som råder i arbetet med hedersrelaterat våld och dels för att socialtjänsten inte alltid har agerat enligt lag. Vidare tydliggörs socialtjänstens överordnade familjeperspektiv och även i denna studie framställs det i negativa termer. Samtidigt som det läggs betoning på att lyfta upp barnets

position och stärka barnets rätt i ärenden menas det även i denna studie att arbetet ska utföras i samverkan med föräldrarna. Att involvera och samverka med föräldrarna kan i den bemärkelsen sätta den utsatta flickans hälsa i fara. Den huvudsakliga kritiken riktas därför mot socialtjänstens familjeorienterade arbete och deras oförmåga att skifta fokus från familjen till barnet.

Jemteborn (2005) har i sin avhandling studerat en flickas situation av att ha levt i en hederskultur och belyser hennes kamp om att komma ifrån släktens krav och normer. I studien framgår det att flickans behov av hjälp inte har kunnat tillgodoses av socialtjänsten. Istället har det visat sig att frivilligorganisationer har haft en bättre förståelse för flickan och tagit hennes situation på större allvar än vad socialtjänsten har gjort. Socialsekreteraren som beskrivs i studien betraktade flickans problem som enbart en konflikt mellan dottern och föräldrarna. Utifrån Jemteborns (2005) tolkning var socialsekreterarens ämnande att involvera föräldrarna att dessa inte skulle känna sig förbigångna. Om socialsekreteraren hade agerat utan att inkludera familjen riskerade konflikten öka och därmed kunde flickan, enligt socialsekreteraren, bli exkluderad av familjen. Det visade sig att flickan i studien upplevde att hennes historia inte uppfattades som tillräckligt tillförlitlig av socialsekreteraren och att det var av den anledningen som socialsekreteraren kontaktade flickans föräldrar. Detta agerande som tydliggörs i Jemteborns studie kan kopplas tillbaka till Schlytter (2004) som menar att socialsekreterare i vissa fall väljer att inte ingripa, speciellt i form av ett omhändertagande, då de anser att det finns en risk för flickan att uteslutas ur familjen.

2.6 Sammanfattning av tidigare forskning

En stor del av forskningen tyder på en rådande osäkerhet samt bristande kunskap kring arbetet med hedersrelaterat våld. I flera studier har socialsekreterare beskrivit arbetet med hedersrelaterade ärenden som svåra och därför även känt sig rädda för att göra fel. Avsaknaden av kulturell kompetens förklaras vara en anledning till att professionella känner oro över att handlägga dessa ärenden. Vidare lyfter forskningen fram socialtjänstens brister gällande hanteringen av hedersrelaterade ärenden. Det har visat sig att socialsekreterare upplever det vara problematiskt att veta hur de ska gå till väga i dessa utredningar. Främst ligger svårigheten i att veta hur flickan kommer att påverkas när vårdnadshavarna underrättats om att en utredning har

inletts. Osäkerheten kring att veta huruvida flickan kommer att försättas i större fara eller inte om föräldrarna blir involverade i ärendet kan leda till att socialsekreterarna väljer att inte ingripa för att inte förvärra flickans situation. För att undvika att familjen blir involverade väntar därför många flickor tills de har fyllt 18 år för att söka hjälp.

Det framkommer även i studier att de unga har svårt för att få gehör för sin berättelse och att barnets position underordnas familjens. Socialtjänsten präglas av ett familjeorienterat arbete vilket i hedersrelaterade fall tenderar att missgynna de utsatta. Målsättningen med att bedriva ett familjeinriktat arbete är att föra samman den unge med sin familj då familjen anses vara den viktigaste beståndsdelen för den unge. Det blir tydligt att familjen får en central roll i utredningsarbetet, vilket kan leda till att den unges position blir svagare i relation till föräldrarnas. I forskningen har det riktats mycket kritik mot socialtjänstens bristande ungdomsperspektiv och att familjeperspektivets dominans kan göra mer skada än nytta i fall som rör hedersrelaterat våld.

Sammanfattningsvis upplever vi ett visst avståndstagande i forskningen, där det framställs att socialsekreterare betraktar hedersrelaterat våld som något främmande och där arbetet präglas av osäkerhet. Vidare har vi kunnat urskilja en viss frånvaro av forskning kring socialsekreterarnas makt i förhållande till klienter i hedersrelaterade ärenden.

Kapitel 3. Metod

I detta kapitel kommer vi inledningsvis att redogöra för det metodval som ligger till grund för vår studie. Vi kommer även beskriva urvalsprocessen följt av en redogörelse av vårt tillvägagångsätt i undersökningen. Vidare kommer vi att belysa forskningsmetodens förtjänster och begränsningar. Avslutningsvis presenteras de forskningsetiska principerna som vi har beaktat under vår studie följt av en metodologisk diskussion.

3.1 Metodval

Eftersom vår studie ämnade till att undersöka socialsekreterares egna erfarenheter samt upplevelser av arbetet med hedersrelaterat våld, var det av vikt att tillämpa en metod som

möjliggjorde för våra respondenter att uttrycka sig fritt samt utveckla sina resonemang. Vi valde därför att använda oss av en kvalitativ metod i vår undersökning, som till skillnad från kvantitativ metod, ger utrymme för individens egna åsikter samt tolkning av sin verklighet (Bryman 2011).

Då den kvalitativa forskningen är omfattande och kan göras i olika former valde vi att behandla studiens frågeställningar genom intervjuer. Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) kan intervjuer ge möjlighet till fördjupad kunskap om ett fenomen. Då kvalitativa intervjuer ger utrymme till stor flexibilitet inom ramen för frågor var det i vår studie viktigt att inte frånga vårt syfte och därför hålla oss inom vissa specifika teman som var relevanta för vårt ämne (Bryman 2011).

Mot bakgrund av ovanstående resonemang valde vi därför att utföra semi-strukturerade intervjuer. Det innebär att vi först och främst utformade en intervjuguide utifrån relevanta teman samt frågeställningar som vi sedan hade som utgångspunkt under våra intervjuer. De semi-strukturerade intervjuerna gav utrymme för flexibilitet, i den bemärkelsen att respondenterna kunde tala fritt kring varje tema samt att intervjufrågorna kunde anpassas efter respondenternas svar (Bryman 2011). Till skillnad från kvantitativ metod, kunde vi således ställa följdfrågor för att fördjupa oss, samtidigt som vi hade möjlighet att styra frågornas ordningsföljd utefter de svar vi fick.

3.2 Urval och avgränsningar

I vår studie har vi valt att intervjua socialsekreterare med inriktning på barn och unga. För att komma i kontakt med intervjupersoner som var relevanta för vår studie tog vi först och främst kontakt med verksamhetschefer i olika kommuner och presenterade vår undersökning. Därefter hänvisades vi vidare till några socialsekreterare som var verksamma inom området. Vi har därmed gjort ett så kallat målstyrt urval där vi strategiskt har valt ut respondenter som är relevanta för vår undersökning (Bryman 2011).

Studiens empiri är baserad på fem intervjuer som har genomförts i två olika kommuner i Skåne. Samtliga respondenter är socialsekreterare, varav en i dagsläget arbetar som samordnare för hedersrelaterade ärenden, men har lång arbetslivserfarenhet som socialsekreterare. Vi valde att

intervjua socialsekreterare inom två olika kommuner för att få ett bredare perspektiv och inte i jämförande syfte. En annan aspekt av att intervjua på två olika förvaltningar var att vissa socialsekreterare inom en och samma enhet eventuellt inte hade arbetat med tillräckligt många ärenden som berör ämnet för att kunna ge relevant information till vår studie.

Studien är avgränsad till att gälla inledningsfasen av arbetet med hedersrelaterat våld. Vi valde därför att intervjua socialsekreterare på både mottagning- och utredningsenheten. På mottagningsenheten genomför socialsekreterare förhandsbedömningar av alla inkomna ärenden. Vid behov av ytterligare utredning skickas ärendet vidare till utredningsenheten. Eftersom vårt intresse riktades åt socialsekreterarnas inledande arbete med hedersrelaterat våld, var det relevant att intervjua socialsekreterare på båda enheterna. Samtliga socialsekreterare i studien arbetade med ärenden som rör ungdomar under 18 år. Föreliggande studie är därmed avgränsad till att gälla arbetet med flickor under 18 år. Dessa kommer benämnas som “ungdomar” eller “flickor” i texten.

3.3 Forskningsprocess

3.3.1 Genomförande av intervjuer

Innan vi påbörjade insamlingen av empirin utformade vi en intervjuguide (se bilaga 2), som sedan låg till grund för våra intervjuer. Intervjuguiden bestod av olika teman samt frågeställningar som var relevanta för vår studie. Vidare skickade vi vår intervjuguide till alla våra respondenter. Detta gav möjlighet för de att ta del av frågorna men också för att kunna förbereda sig inför intervjun.

Enligt Bryman (2008) kan kvalitativa undersökningar snabbt generera ett stort datamaterial och som forskare kan man fångas av överflödet av information vilket kan innebära att analysen riskerar att bli platt. För att undvika detta använde vi oss av bandspelare för att spela in våra intervjuer. Detta för att lägga en grund för att ge vår analys ett så stort djup som möjligt vilket enligt Bryman (2008) kan underlättas av att intervjupersonernas svar fångas i deras egna ord. Det gjorde det även enklare att vara lyhörd på de svar som gavs och skapade en bättre möjlighet att följa upp dessa.

Intervjuerna utgav en stor mängd empiri. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) talar om representativitet i intervjuer, i den bemärkelsen att en så kallad mättnad ska uppnås i empirin. Det betyder att empirin inte är fulländad förrän man har fått tillräcklig kunskap om ämnet som ska studeras. Våra fem intervjuer utgav en stor mängd empiri för att kunna besvara våra frågeställningar. Vi ansåg att ytterligare intervjuer inte hade genererat mer kunskap om ämnet eftersom de svar vi fick i sista intervjuerna blev relativt liknande. Vi upplevde därmed att det insamlade materialet var tillräckligt för att användas som underlag för vår studie och att det således hade uppnått en så kallad mättnad.

3.3.2 Bearbetning av material

När intervjuerna var genomförda påbörjade vi transkriberingen av intervjumaterialet. I kodningen av empirin var vi inledningsvis öppna för olika aspekter som kunde urskiljas i intervjuerna men upptäckte att de teman vi använde i vår intervjuguide synliggjordes i materialet. Därav valde vi att koda utifrån de teman som låg till grund för vår intervjuguide. Syftet med kodning är enligt Jönsson (2010) att skapa en struktur i materialet och synliggöra samband och mönster. Vidare menar Jönsson (2010) att kodning som tillämpas på intervjuer bygger ofta på de frågor som ställs vid intervjun, men det kan också bygga på intressanta förhållanden som blivit synliga.

Först och främst läste vi igenom och kategoriserade materialet. Därefter klippte vi ut relevanta delar i texten och placerade de under passande kategori. Vid det här laget hade materialet fått en bra struktur och tydliga samband började synliggöras. Det kodade materialet var dock fortfarande omfattande, därför genomförde vi ytterligare en kodning av den texten som vi hade plockat ut. Detta ledde i sin tur till att urvalet av det viktigaste i empirin kunde läggas till grund för vårt resultat avsnitt.

3.3.3 Arbetsfördelning

Vi har till största del genomfört studiens alla moment tillsammans. I första skedet läste vi in oss på ämnet för att öka kunskapen om det vi ämnade studera. Vidare har båda varit delaktiga under alla intervjuer, men transkriberingen fördelades för att bespara tid. Vi har försökt att genomföra

det mesta tillsammans i strävan att få ett bra flyt i texten, men på grund av en knapp tidsram att förhålla oss till delade vi upp vissa delar som var och en skulle fokusera på. Exempelvis inriktade sig en av oss mer på tidigare forskning medan den andra koncentrerade sig mer på teorin. Detta tillvägagångssätt ökade effektiviseringen i arbetet. Efter varje utförd del har vi tillsammans gått igenom arbetet och finlipat texten ihop.

3.4 Förtjänster och begränsningar

Vad gäller den kvalitativa metodens förtjänster har de semi-strukturerade intervjuerna möjliggjort för oss att få en fördjupad kunskap om socialsekreterarnas arbete med hedersrelaterat våld. Respondenterna har även haft utrymme att uttrycka sig fritt kring de teman som låg till grund för intervjun. Vidare har den valda metoden möjliggjort för oss att kunna fokusera mer på vissa teman och samband som vi kunnat urskilja i tidigare intervjuer. Vi har även kunnat ställa följdfrågor för att få en bättre förståelse för respondentens beskrivning.

Samtidigt som vi har belyst den kvalitativa metodens förtjänster har vi även resonerat kring dess brister. Till intervjuens svagheter hör att datainsamlingen kan påverkas av relationen mellan intervjuaren och respondenten. Enligt Bryman (2011) finns en risk för att respondenten påverkas av olika faktorer, såsom intervjuarens egenskaper. Exempelvis kan intervjuarens personlighet, kön och ålder ha en betydande roll för hur respondenten väljer att uttrycka sig. Detta kan i sin tur leda till att respondenten väljer att svara på ett sätt som inte alltid överensstämmer med verkligheten för att skapa en annan bild av sig själv och det fenomen personen talar om. Konsekvensen av detta kan enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2011) bli att vi inte kan säkerställa om respondenten gör och tycker på samma sätt som det sägs under intervjun. Det innebär att utsagan inte alltid kan vara fullt tillförlitlig. Bryman (2011) menar vidare att kvalitativa intervjuer kan generera tvetydiga svar. Till följd av detta kan tolkningsutrymmet bli relativt stort och samtidigt bli svårt att säkerställa om respondentens utsaga har uppfattats korrekt.

Under processens gång har vi därmed varit uppmärksamma på metodens brister och haft ett kritiskt tänkande. Eftersom den semi-strukturerade intervjun gav ett stort utrymme för oss att styra frågorna var vi måna om att inte rikta frågorna beroende på det svar vi ville ha ut. Därför tänkte vi på att inte ställa ledande eller avancerade frågor. Vi har således beaktat objektiviteten

under intervjuerna för att minimera risken för att påverka materialet i studien utifrån den förförståelsen vi hade.

3.5 Metodens tillförlitlighet

Inom kvalitativ metod är det svårt att tillämpa validitet och reliabilitet på samma sätt som det används i kvantitativ kontext. Begreppen har däremot kunnat assimileras i den kvalitativa forskningen för att kunna kvalitetssäkra undersökningen, dock utan betoning på frågor som rör mätning (Bryman 2011). Guba och Lincoln (Bryman 2011) talar snarare om tillförlitlighet och äkthet som en motsvarighet till begreppen som används i den kvantitativa forskningen.

Tillförlitligheten i en kvalitativ metod består av fyra delkriterier som ska uppfyllas. Dessa är: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt objektivitet (ibid.).

I kvalitativ forskning kan deltagarna i studien ge olika beskrivningar av deras sociala verklighet (Bryman 2011). Hur forskaren uppfattar och beskriver respondenternas svar kan ha en avgörande betydelse för studiens trovärdighet. För att studien ska anses som trovärdig ska det enligt Bryman (2011) göras en respondentvalidering. Det innebär att deltagarna i undersökningen får en redogörelse av resultaten, för att säkerställa att forskaren har fått en korrekt uppfattning om deras beskrivningar (ibid). I vår studie har vi inte kunnat utföra en respondentvalidering med anledning av den knappa tidsramen. Vi har däremot spelat in varje intervju för att fånga deras egna ord. Detta minimerade risken för att tolka deras utsagor felaktigt, vilket ökar studiens trovärdighet.

Vad gäller överförbarhet, är det inom kvalitativ forskning svårt att generalisera studiens resultat i stort då studien endast omfattar en liten grupp av individer. I kontrast till kvantitativ metod, ligger intresset i kvalitativ forskning att relatera resultaten till att gälla specifikt det som studeras. Däremot menar Guba och Lincoln (Bryman 2011) att en detaljerad beskrivning kan påvisa ifall resultaten kan överföras och upprepas i en annan kontext.

För att uppfylla kravet för studiens pålitlighet, har vi under hela forskningsprocessen hjälpts åt med granskningen av vår studie och genomfört största delen av undersökningen tillsammans. Utomstående personer har även granskat vårt arbete under processens gång för att göra en bedömning av kvaliteten.

Slutligen har vi beaktat objektiviteten i vår studie för att inte våra egna värderingar ska påverka studiens utförande. Bryman (2011) påpekar dock att det i samhällslig forskning är svårt att vara helt objektiv. Trots det är det av vikt att påvisa att studiens resultat inte avsiktligt är präglade av personliga värderingar (ibid).

3.6 Etiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer måste alltid det som kallas för forskningskravet vägas gentemot individskyddskravet inför en vetenskaplig undersökning. Värdet av tillskottet av kunskap som undersökningen förväntas generera måste alltså sättas i relation till de risker, så som möjligt negativa konsekvenser för de individer som omfattas av undersökningen. För att kunna genomföra vår undersökning på ett etiskt korrekt sätt har alla respondenter vid medverkan i studien blivit informerade om de fyra forskningsetiska huvudkraven som innefattar: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2011; Vetenskapsrådet 2002).

För att uppnå dessa krav har vi varit noga med att informera syftet med undersökningen för intervjupersonerna redan vid första kontakten (se bilaga 1) och meddelat att deras deltagande är frivilligt och kan avbrytas om så önskas. Vidare har vi ställt en förfrågan till alla våra respondenter om inspelning av intervjun och redogjort för att delad information inte kommer att användas i något annat syfte än vår undersökning. Det insamlade materialet har förvarats så att obehöriga inte kunnat ta del av dem. Intervjupersonerna har vidare blivit informerade om att deras uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt i studien, detta för att säkerställa att personerna inte ska kunna identifieras av obehöriga. Vi har därmed inte benämnt respondenterna vid deras riktiga namn i studiens resultatavsnitt

3.7 Metodologisk diskussion

Den valda metoden har gett vår studie en detaljrik bild av socialsekreterarnas egna upplevelser, något som hade varit svårare att få genom en kvantitativ metod. Våra respondenter fick ta del av vår intervjuguide innan intervjuerna hölls. Fördelen med detta var att de flesta respondenter var

väl förbedda på vilka ämnen som skulle beröras under intervjun och hade därför mycket att säga kring varje tema.

Vår första tanke var att utföra sex till åtta intervjuer sammanlagt men tillgängligheten av lämpliga respondenter var inte lika stor som vi hade hoppats. Däremot fick vi ut mycket relevant information av de fem intervjuerna vi genomförde. Varje intervju pågick i ca en timme vilket resulterade i en innehållsrik empiri. Trots att intervjuernas antal inte blev så många som vi inledningsvis önskade, upplevde vi att vi ändå fick ett stort material som kunde ligga till grund för vår studie och därmed besvara våra frågeställningar.

I första skedet resonerade vi kring att intervju utsatta flickor för att lyfta fram deras perspektiv av samhällets handlingar mot hedersrelaterat våld. Vi ansåg däremot att det inte var etiskt rätt att tala med de drabbade då det kunde vara ett alltför känsligt ämne att gå in på. Därför vinklade vi vår studie till att gälla socialsekreterares perspektiv istället. Då vårt syfte var att belysa deras arbete med hedersrelaterat våld utifrån ett maktteoretiskt perspektiv har vår analys av studien begränsats till att gälla socialsekreterarna. Det innebär att ungdomarna eller föräldrarna inte har kommit till tals och därmed har vi inte lagt mycket vikt vid att analysera relationen dem emellan.

Kapitel 4. Teori

Med utgångspunkt i det faktum att vi upplever en viss avsaknad av forskning kring maktrelationen mellan socialsekreterare och klient i hedersrelaterade ärenden kommer vi att försöka göra detta genom den empiri som samlats in. Vi är medvetna om att denna analys skulle kunna ta sin utgång i många olika maktteorier. Eftersom denna studie hanterar inledningsfasen i ett ärende kommer vi att använda oss av ett relationellt maktbegrepp för att analysera hur de inblandade i ett hedersärende kan påverka socialsekreterarnas handläggning.

4.1 Relationellt maktbegrepp

Utifrån ett relationellt maktbegrepp är makt inte något som någon besitter eller som kan ses som absolut. Makt kan inte ses som ett innehav som kan utbytas eller som är liktydigt med en

institution eller struktur (Lindgren 2007). Den har ingen speciell form eller lokalisering utan istället ses makt som en grundkomponent i varje social relation. Varje relation blir alltså en slags maktrelation, men eftersom makten inte är absolut blir relationerna ett relativt öppet och föränderligt maktspel (ibid.).

Makt är alltså något som vi kan vänta oss att finna i varje relation. Det är med andra ord ingen speciell relation bland andra typer av relationer (Franzén 2010). Eftersom makt verkar genom relationer är det heller inget verktyg som någon besitter eller kan använda för att härska. Exempelvis är maktrelationen mellan socialtjänsten och klient ojämn innan de möts. Bara det faktum att klienten behöver hjälp av socialsekreteraren ligger till grund för det, men i praktiken kan klienten agera på olika sätt som gagnar denne mer eller mindre i relationen. Detta gör att klientrelationen formas som ett taktiskt spel från båda sidor (ibid.).

Där det finns makt finns det alltid motstånd och någon befinner sig i över- och någon i underläge. Det tillståndet är dock inte absolut, utan maktskillnader är relativa och till stor del sammanhangsberoende. Exempelvis kan inte patriarkat eller kapitalism ses som absoluta storheter eller roten till alla andra maktrelationer. Inte sagt att deras inverkan är obetydlig, men deras betydelse blir en empirisk fråga och kan alltså inte avgöras på förhand. Istället kan de ses som förtätningar av maktrelationer, där de som sådana äger viss historisk stabilitet. Beroende på relationernas historik är de alltså mer eller mindre öppna för förändring (Franzén 2010). Men makten är en process, den är rörlig. Gamla maktförhållanden förstörs för att ge plats för andra. Ibland är det en mycket långsam process, ibland en oväntat snabb och ofta spelar en rad olika relationer in i sådana processer även om processen ursprungligen grundats i en specifik relation.

Makt är inte heller definitivt destruktiv eller negativ (Lindgren 2007; Franzén 2010). Den kan verka positivt genom att forma relationer och bidra till att något upprätthålls eller skapas. Likväl som makt kan inskränka friheter kan den alltså även befrämja friheter.

4.2 Teorimodell om relationell makt

Eftersom makt verkar överallt behöver den konkretiseras för att bli användbar. Vår upplevelse är att det behövs en något mindre generell modell för att kunna analysera empirin utifrån ett

relationellt maktbegrepp. Franzén (2010) har med utgångspunkt i det relationella maktbegreppet försökt utföra detta genom att skapa en maktriangel av tre begrepp för att undersöka, förstå och förklara makt. Begreppen som används är diskurser, resurser och kontexter och genom att betrakta dessa som en specifik sammanfogning ska makt kunna granskas. Utgångspunkten i Franzéns (2010) resonemang är att dessa i princip är av liknande betydelse för att upptäcka varför och hur makt opererar. I vissa maktrelationer kan dock resurser visa sig vara direkt avgörande medan kontexter kan bli avgörande i andra. Men de andra sidorna finns alltid med och varje maktrelation blir en fråga om hur dessa samverkar.

4.2.1 Diskurser

Franzén (2010) menar att en diskurs kan ses som ett system av mening och föreställning där diskurserna är forbundna och upprättar bestämda förhållanden mellan de ord och bilder som diskusen innefattar. Ord och bilder beskrivs som centrala, men också dofter eller exempelvis gester kan bli meningsbärare för hur någonting är, vad som är rätt och fel, fult eller vackert. Vad diskurserna gör är att de skapar våra föreställningar, hur någonting ska vara. Samtidigt berättar de också för oss hur någonting inte ska vara, de utesluter alltså andra synsätt för oss. De bygger upp en stereotyp eller identitet som fungerar som en diskursiv förtätning, den blir svår att ifrågasätta vilket också visar på dess maktbetydelse (ibid.). Men de går att ifrågasätta, även om det är svårt eftersom de uppträder som självklara. Dess makt ligger alltså i vad vi tar för givet och den aktuella diskursens makt reproduceras så fort vi tar dessa former för givet. Som mest åskådlig blir diskursens makt när det handlar om kulturella former. Kulturen är lätt att ta för given och det kan verka svårt att se något entydigt intresse som ligger till grund för dess form (ibid.).

4.2.2 Resurser

Utifrån det relationella maktperspektivet är resurser inget som går att reducera till maktens redskap, att några äger de avgörande maktresurserna (Franzén 2010). Istället handlar det om relationerna, som sätter gränser för vilka resurser som kan användas för att fastslå makten och bestämmer styrkan av den aktuella resursen. Att någon resurs är avgörande i en relation ger ingen garanti för att de också är de i en annan relation, de är alltså mer eller mindre bundna till specifika sammanhang (ibid.). Vissa resurser är trots det mer konvertibla än andra, ekonomiska

resurser exempelvis är användbart i många relationer, men kan inte per definition ses som en resurs som kan omsättas i makt eftersom det är relationellt bestämt.

4.2.3 Kontexter

Det finns en systematisk överensstämmelse mellan en maktrelation och dess kontext, det nät av andra maktrelationer som omger den, som gör att samma maktrelation kan få olika verkan beroende på vilken kontext den befinner sig i (Franzén 2010). Exempelvis skulle en specifik relation mellan ett barn och dess föräldrar inte se likadan ut om dess kontext varit annorlunda. Exempelvis är lagstiftningens utformning och nära relationer, såsom mor- och farföräldrar och kamrater, båda betydande för den centrala maktrelationen. Det är därför grundläggande att inte bara se den centrala maktrelationen, utan också dess sammanhang. Även kontexter är mer eller mindre stabila och öppna för förändring. Något som medverkar till att makten förblir rörlig är att maktrelationer inte är isolerade utan att de genom sina sammanhang sätts i relation till någon tredje part. Relationer till tredje part kan byggas upp informellt under lång tid och vad de gör är ofta att de fastställer eller utmanar en maktställning.

Kapitel 5. Resultat

Vi har valt att inte integrera studiens resultat och analys. Syftet med detta är att öka begripligheten och minimera risken för ett ostrukturerat kapitel. I detta kapitel presenteras studiens resultat utifrån olika kategorier. Inledningsvis presenteras socialsekreterarnas kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld. Nästa avsnitt belyser tre viktiga steg i initieringsfasen. Avsnittet är uppdelat i tre underrubriker där vi inledningsvis beskriver hur socialsekreterarna identifierar hedersrelaterat våld, följt av hur de resonerar kring risk- och skyddsbedömningar och slutligen hur de beskriver den inledande kontakten med de utsatta flickorna. Vidare redogör vi för socialsekreterarnas roll i förhållande till vårdnadshavarna. I det avsnittet presenterar vi först och främst socialsekreterarnas beskrivning av den inledande kontakten med familjen. Därpå belyser vi socialsekreterarnas syn på familje- respektive ungdomsperspektiv i hedersrelaterade ärenden. Avsnittet fortsätter med en presentation av respondenternas resonemang kring trovärdigheten i flickans och familjens berättelse. Vi har i vidare avsnitt beskrivit socialsekreterarnas upplevelser

av lagstiftningen gällande hedersproblematik och avslutningsvis presenterar vi socialsekreterarnas beskrivningar av deras maktposition i arbetet med hedersrelaterade ärenden.

5.1 Socialsekreterarnas kunskap och kompetens gällande hedersrelaterat våld

På frågan om hur socialsekreterarna upplevde sin kunskap och kompetens gällande hedersproblematik framkom det olika svar beroende på hur länge de hade arbetat med hedersrelaterade ärenden, samt det engagemang och intresse de hade för ämnet. Majoriteten av socialsekreterarna uppgav att kunskapen om hedersfrågor var liten i förhållande till problematikens omfattning. Majoriteten av socialsekreterarna menade att kunskapen som de besitter, inte alltid är tillräcklig för att kunna förstå och hantera sådana ärenden i den grad de hade önskat. Det framkom att de flesta hade sina överchefer eller andra specialister som de oftast vände sig till när de själva kände sig osäkra i hedersrelaterade ärenden. Socialsekreterarna påpekade dock att övercheferna inte heller hade någon expertiskunskap inom hedersrelaterade frågor. Vidare beskrev en socialsekreterare att arbetet med hedersrelaterade ärenden är komplext, vilket bidrar till att många upplever ångest över att inte veta vad eller hur de ska göra i dessa fall. Följande citat illustrerar hur osäkerheten kan ta sig till uttryck:

Det är intressant, för vi är så pass säkra på andra områden och vi kan jättemycket om missbruk och psykisk ohälsa och vi vet precis hur vi ska göra. Sen kommer det till heder. Och ingen vill ta i det, alla backar. Det säger ju också någonting.
(Emma)

En anledning till varför kunskapen brister när det gäller hedersrelaterade frågor är att det bland annat saknas kulturell kompetens, förklarar den ena socialsekreteraren. Denna kompetens upplevs av socialsekreteraren vara viktig för att kunna förstå problematiken, och framförallt begripliggöra vad heder egentligen är. Trots att det finns en del teoretiska kunskaper om hur man ska tänka i hedersärenden menar flera socialsekreterare att det ändå är svårt att tillämpa dessa kunskaper i praktiken.

I kontrast till socialsekreterarnas upplevelse av osäkerhet och bristande kunskap uppgav samordnaren att kunskapsläget inom hedersrelaterade frågor anses vara god och har ökat jämfört

med tidigare år. Samordnaren förklarar vidare att det har gjorts många satsningar för att bredda kunskapen och att det sker ett aktivt arbete för att förebygga hedersrelaterat våld. Vad gäller kunskap och kompetens om arbetet med hedersfrågor var dock alla respondenter eniga om att det är ett komplext fenomen och att det behövs fördjupad utbildning för att kunna handskas med problematiken.

5.2 Socialsekreterarnas identifiering av hedersrelaterat våld

Samtliga socialsekreterarna uppgav att de flesta hedersärenden som kommer in är anmälningar från skolan, där det oftast är kuratorn, sjuksköterskan eller lärare som anmäler en flickas situation vid misstanke om hedersrelaterat våld. Det framkom dock skilda uppfattningar om huruvida inkommande ärenden kan bedömas som hedersrelaterade eller inte. Vad gäller definitionen av hedersrelaterat våld uppgav flera socialsekreterare att det var svårt att veta var gränsdragningen går mellan hedersrelaterat våld och traditionellt våld. Att det inte finns någon enhetlig definition ansågs vara förklaringen till varför majoriteten upplevde det vara svårt att bedöma om ett ärende rör sig om heder eller inte.

Vid frågan om hur socialsekreterarna kan urskilja ett ärende som berör hedersrelaterat våld gav samtliga en överensstämmande bild av vad som kan kopplas till heder: tecken på hot, kontroll och begränsningar från flickans familj och nätverk. Citaten nedan illustrerar två av respondenternas definitioner:

(...) att det är kollektivt, familj och släktingar som är involverade i det, och att det på något sätt är förutbestämt, planerat sedan tidigare. Att man behöver återfå sin heder av någon anledning och att någon i familjen anses ha vanärat hedern på något sätt, och att man blir på nått sätt, inte "hjälte", men alltså den "goda" som upprätthåller hedern genom att göra det. (Armina)

En väldigt kontrollerad form av våld som har sin grund i just kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet (...) Sedan är det också oskuld och kyskhet i fokus, och familjens rykte och anseende (Sara).

Samtidigt betonar en socialsekreterare vikten av att inte koppla allt som har med kontroll och begränsningar till att vara just hedersrelaterade frågor. Socialsekreteraren uttrycker sig på följande vis:

Allt är inte heder. Bara för att man bär slöja eller kommer från ett annat land så innebär det inte att det är heder utan det kan vara vanlig tonårsproblematik det med. Det är svårt, man vet ju aldrig (...). Om det sitter en annan, som kanske är svensk med svenska föräldrar, bott i Sverige hela livet och säger att "jag är rädd för att mina föräldrar ska döda mig" så är det ju sällan någon går igång och säger att det här är heder, fastän det är samma problematik. (Emma)

Samma socialsekreterare förklarar vidare att det är svårt att definiera hedersrelaterat våld endast utifrån det som är utskrivet i en anmälan. Det är först i kontakt med flickan som det går att göra den bedömningen.

När jag sätter mig ner och pratar med en ungdom som berättar att hon är rädd för att hon ska försvinna, att föräldrarna hotar med att de ska döda henne, att det här har funnits i hennes familj, hennes tradition, hennes kultur, att det är vanligt. Många menar att man har smutskastat familjen och sitt eget efternamn och att hon är rädd för att hon kommer få betala ett högt pris för det. Mycket pojkvän, mycket kärlek... att man inte får, det är förbjudet. Det är mer hennes definition av heder, om hon nu tänker att det här är heder, som jag får gå på. (Emma)

5.2.1 Risk- och skyddsbedömningar

Vid misstanke om hedersrelaterad problematik ska det först och främst göras en risk- och skyddsbedömning av den utsattas situation. Samtliga socialsekreterare uppgav att de i risk- och skyddsbedömningar utgick ifrån samma kriterier som låg till grund för alla ärenden. Det som däremot skiljde sig i hedersrelaterade ärenden var att det lades mer fokus på att kartlägga flickans nätverk. En socialsekreterare beskrev följande:

Man gör en kartläggning på vilka anhöriga som finns i närheten. Hur ser släkten ut? Vilka kan det vara som styr? Är alla samlade i Sverige eller finns det kvar familjer i "ursprungslandet" som bestämmer? Är man redan bortlovad för giftermål? När det gäller heder så är inte risken bara föräldrarna. Oftast är ju föräldrarna också utsatta för hot och repressalier eftersom det är förutbestämt av en hel "klan". (Andrea)

Flera socialsekreterare uppgav att det allra viktigaste i risk- och skyddsbedömningen var att först och främst säkerställa att barnet kan vistas i hemmet utan att komma till skada under utredningens gång. Samtidigt upplevde flera socialsekreterare att det var svårt att bedöma hur pass allvarlig situationen var. En socialsekreterare uppgav att det i hedersrelaterade ärenden var

extra viktigt att öka skyddet och placera barnet utanför hemmet tills man har fått mer information om situationen.

5.2.2 Inledande kontakt med flickan

Flera socialsekreterare la tonvikten på att ta kontakt med flickan själv under förhandsbedömningen. Detta förklarades vara ett bra sätt att skapa sig en bredare uppfattning av situationen och få fram flickans egna upplevelser. Det framkom att socialsekreterare under den inledande kontakten kan träffa flickan ett antal gånger, samt hålla en kontinuerlig kontakt innan vårdnadshavarna underrättas. Socialsekreterarna förklarade att dem i de flesta fall åker till skolan eller en annan trygg miljö för att samtala med flickan. Vidare framkom det att detta tillvägagångssätt till viss del skiljde sig från andra ärenden. Sedan augusti 2010 har socialtjänsten i vissa utredningar möjlighet att genomföra samtal med barn utan föräldrarnas samtycke eller närvaro (se 11 kap.10 § 3 st. SoL). Socialsekreterarna beskrev att de kunde applicera denna lagbestämmelse i hedersrelaterade ärenden vilket gav dem möjlighet att träffa barnet ett par gånger för att kunna göra en ordentlig bedömning och kartläggning.

En socialsekreterare ansåg att det i inledande kontakten kunde vara svårt att få fram uppgifter från flickan. En anledning till detta förklarades vara en rädsla hos flickan för vad som kan hända om hon berättar sin historia. Flera socialsekreterare betonade vikten av att skapa en god relation till flickan och inge ett förtroende för att lyckas med detta. En socialsekreterare uttrycker sig på följande vis:

Jag tror att det finns en jättestor rädsla för hur föräldrarna kommer att reagera och jag tror inte det bara är det i de här ärendena. Oavsett är det en skam i att något kommer ut, någon familjehemlighet och att det läggs på barnet. (Armina)

I den inledande fasen är det inte bara viktigt med relationsskapande förklarar en socialsekreterare. Om det bedöms att flickans situation är så pass allvarlig att socialtjänsten måste ingripa med en placering ska flickan dessutom förberedas och informeras om vad som kommer att hända under processen. I de fall där flickan är i behov av skydd uppmanas hon till att bryta all kontakt med sin familj och sitt nätverk för att inte röjas, förklarade den ena socialsekreteraren. Vidare ska flickan

vara beredd på att byta identitet, ändra utseende, göra sig av med mobil och sociala konton. En socialsekreterare illustrerar hur processen kan ta sig till uttryck:

Ju bättre förberedd hon är på vad ett nytt liv kan innebära och att man bryter kontakt med syskon och släkt, desto framgångsrikare blir det. Att hon kan släppa det. Men sen behöver man hela tiden jobba med henne i den psykologiska processen kring skuld, skam, längtan, påminnelser av dofter och så. Det är ju liksom som att amputera en kroppsdel, att bryta med det man växt upp med och är trygg med. (Andrea)

5.3 Socialsekreterarnas roll i förhållande till vårdnadshavarna

5.3.1 Inledande kontakt med familjen

Till skillnad från “vanliga” ärenden har socialtjänsten i ärenden som rör hedersproblematik tillåtelse att dröja med att underrätta vårdnadshavarna om att en utredning har inletts. Vid frågan om hur länge de kan vänta med underrättelsen uppgav socialsekreterarna att det var individuellt hur lång tid det tar innan man har bildat sig en uppfattning om flickans situation, men alla var eniga om att det skulle ske skyndsamt. En socialsekreterare förklarade att det i första skedet var polis och åklagare som skulle kontaktas om det fanns underlag för en polisiär insats. Barnet skulle i så fall förhöras innan föräldrarna underrättades.

Av respondenternas svar framkom det vidare att det fanns en svårighet i att veta hur de skulle förhålla sig till vårdnadshavarna. Å ena sidan skulle de förhålla sig till flickans rädsla för konsekvenserna som kunde uppstå om föräldrarna blev involverade, å andra sidan var föräldrarna enligt lag tvungna att bli informerade om utredningen. Följande citat visar hur en socialsekreterare upplever denna svårighet.

Jag tycker att det är svårt att träffa, när det gäller yngre, vårdnadshavarna och tala om att en ungdom inte kan gå hem och att vi behöver placera utifrån skydd. Och att få föräldrarna att gå med och samtycka till en placering. Där får vi ju i princip att alternativet tyvärr inte är något annat än ett omedelbart omhändertagande. Sen att också få en arbetsallians med föräldrarna under en utredningstid. (Andrea)

En annan socialsekreterare beskrev att föräldrarna kunde reagera starkt på socialtjänstens agerande. Föräldrarna kunde uppleva att socialtjänsten försökte göra intrång i deras liv för att ändra på deras sätt att uppfostra sina barn.

5.3.2 Familj eller ungdomsperspektiv

Majoriteten ansåg att familjeperspektivet generellt var överordnat i socialtjänstens arbete.

Däremot resonerade socialsekreterarna på olika sätt gällande tillämpningen av familje- respektive ungdomsperspektiv i hedersrelaterade ärenden. Följande citat illustrerar två av de skilda perspektiven väl:

Det är klart att vi jobbar med henne och hennes känslor, hon ska ju få den kontakten och den hjälpen som hon behöver i den situationen (...). Är det så att hon känner att hon kan gå tillbaka och att vi bedömer att hon kan gå tillbaka utan att det är någon risk, ja då får man ju jobba hem henne. Det kan ta flera månader eller år men känner hon att hon inte är trygg hos föräldrarna och bedömer vi att det inte är någon bra miljö, att det finns en risk för att hon blir utsatt för något så ska hon ju inte jobbas hem, då ska hon vara någon annanstans. Då ska ju LVU kvarstå. Det är jätte individuellt men det är individen som får styra mycket.
(Emma)

Det gäller ju att säkra upp runt omkring så att de kan träffas.
Vi uppmuntrar alltid till kontakt med föräldrarna, i den utsträckning det går. Förr eller senare, vi kan ju inte skydda dem alltid, så ska dem ju ut i verkligheten och man vill ju att det ska vara så bra som det bara går. Även om det är så att man i resten av sitt liv endast kan ha telefonkontakt. Det är ändå bättre än inget alls liksom. (Jessica)

I kontrast till ovanstående resonemang uppgav en annan socialsekreterare att i allvarliga situationer uppmanas flickan till att bryta helt och hållet med familjen och placeras långt ifrån den. Främst syftade detta till att skydda flickan men också för att möjliggöra för henne att få leva ett liv utan begränsningar. I detta svar synliggjordes ungdomsperspektivet väl. Däremot påpekade samma socialsekreterare att det förstås inte alltid var så enkelt att endast utgå ifrån ett ungdomsperspektiv, utan i många fall behövdes det även arbetas med familjen. Citatet nedan tydliggör socialsekreterarens uppfattning:

Förutsättningen för att överhuvudtaget kunna jobba med familjen är ju att föräldrarna någonstans tar på sig ett ansvar i att "vi gjorde fel, gick över gränsen

och vi behöver hjälp i hur man ska göra här i Sverige, lär oss". Är de så hjälpsökande, så då kan vi tänka oss familjearbete och att man får finnas kvar under en längre tid. Men säger föräldrarna att de inte gjort något fel och det bara är flickan så går det liksom inte. (Andrea)

En likhet som kunde urskiljas i alla resonemangen var att synen på ungdomsperspektivet var beroende av flickans ålder och hennes egen vilja. Ju äldre hon var desto mer ökade ungdomsperspektivet, samtidigt som familjeperspektivet minskade. Det visades tydligt att alla försökte ha ett ungdomsperspektiv som utgångspunkt men samtidigt ansågs familjen också vara en viktig del i utredningsarbetet. Flera socialsekreterare uppgav att socialtjänsten var präglad av ett familjeorienterat arbete och att det därför var svårt att ha ett ungdomsperspektiv. Samtidigt hade majoriteten av socialsekreterarna uppfattningen att ett ungdomsperspektiv bör användas i högre grad än vad det gör idag. Två av socialsekreterarna uttryckte sig på följande sätt:

För mig blir det jätte viktigt att ha ett ungdomsperspektiv men då utesluter jag inte föräldrarna för de är ju också en del i det, men att barnet är det viktigaste. (Armina)

Vi försöker ju ha ett mycket större barnperspektiv än vad man har haft innan, att fokus flyttas från föräldrarna till barnet hela tiden. Oavsett om vi jobbar med familjen så jobbar vi kring henne, inte bara kring dem. Utan det är hennes känslor som styr lite. (Emma)

Samtidigt menade vissa att det familjeinriktade arbetet kunde gynna flickan utifrån ett långsiktigt perspektiv. Det ansågs minimera risken för att flickan skulle bli isolerad från sin familj och sitt nätverk.

5.3.3 Trovärdighet

En av svårigheterna i inledningsfasen var att bedöma trovärdigheten i både flickans och familjens utsagor. En socialsekreterare uppgav att det var svårt att veta var sanningen låg då flickan och familjen sällan gav samstämmiga versioner av situationen. Det kunde förekomma att en flicka själv uppsökte hjälp hos socialtjänsten och uppgav en dramatiserad berättelse om pappas begränsningar och hot, men som sedan förnekades av föräldrarna. En annan socialsekreterare

förklarade att vissa flickor förstörde upp berättelsen om sin livssituation för att med hjälp av socialtjänsten kunna bryta sig loss från familjens regler och begränsningar. I sådana fall handlade det inte alltid om att flickan far illa i hemmet, snarare handlade det om att flickan ville öka sitt handlingsutrymme.

En annan uppfattning som kom till uttryck hos en socialsekreterare var att alltid utgå ifrån att flickan talade sanning:

Det är extremt sällan jag varit med om ungdomar som sagt saker om föräldrarna som inte har hänt. Så tänker jag. Då kan man liksom någonstans förstå det, när dem säger det utifrån hur dem lever sitt liv eller agerar. Hur trovärdiga dem är i övrigt, det vet oftast skolan. Är det här en elev som liksom ofta fabulerar eller talar osanning om olika saker eller är det en elev som är skötsam eller som är pålitlig? Det är extremt viktigt att ta barn och ungdomar på allvar. (Andrea)

Vidare framkom det att svårigheten inte endast låg i att bedöma trovärdigheten hos flickorna utan även hos föräldrarna. De flesta socialsekreterarna upplevde att det var svårt att bedöma tillförlitligheten i föräldrarnas samtycke till en SoL-placering. En socialsekreterare uttrycker sig på följande sätt:

Ibland kan man tycka att det här är ett samtycke som de samtycker nu och när de går härifrån så är det ju helt andra pucker. Fast det kan man oftast läsa av lite. Alltså, när man för resonemang med föräldrarna. Och skulle vi tycka att det här samtycket inte håller, om vi inte känner oss trygga med att hon är hos faster som bor mittemot er så kan vi ändå gå in med ett LVU (...). Man tar ju inte samtycke från vem som helst heller om det är så att det finns grunder för att de ska skada henne och att det är väldigt allvarligt. Man överväger samtycket och tillförlitligheten. (Emma)

5.4 Lagstiftningens förutsättningar och hinder

Alla socialsekreterare gav en samstämmig bild av lagstiftningens förutsättningar i arbetet med hedersrelaterat våld. Samtliga upplevde att lagstiftningen hade förbättrats i den bemärkelsen att man som socialsekreterare idag har möjlighet att utföra en förhandsbedömning utan att behöva underrätta vårdnadshavarna direkt. Gällande hedersproblematiken har socialsekreterarna även möjlighet att träffa barnet ett antal gånger utan föräldrarnas vetskap. Denna förutsättning ansågs

vara en god möjlighet till att kunna kartlägga problemet och få fram barnets berättelse utan påverkan från föräldrarna.

Samtidigt betonade samtliga socialsekreterare begränsningar i lagstiftningen som kunde påverka arbetet. Först och främst ansågs sekretessen gentemot föräldrarna vara en svårighet att hantera i praktiken. Med detta menar en socialsekreterare att viss information kan behöva hemlighållas i den inledande kontakten med föräldrarna utifrån ungdomens skyddsbehov. Detta hemlighållande kunde ställa socialsekreteraren inför ett dilemma när de å ena sidan skulle informera föräldrarna, å andra sidan skydda ungdomen.

En annan begränsning gällande arbetet med hedersproblematik var tillämpningen av LVU. Majoriteten ansåg att det var svårt att tillämpa LVU lagstiftningen i hedersrelaterade ärenden. Dels på grund av otillräckliga skäl till att tvångsomhänderta, dels på grund av att föräldrarna oftast gav ett samtycke till en frivillig placering. En uppfattning kring detta var att det fanns en svårighet att bevisa hur allvarlig situationen var då hedersproblematik oftast döljs eller förnekas. Det framkom även att LVU kunde riskera att barnet förskjuts från familjen och att det inte skulle gynna barnet långsiktigt. Med anledning av otillräckliga grunder för att tillämpa LVU uppgav samtliga socialsekreterare att de aldrig har tvångsomhändertagit ett barn med hedersproblematik.

Till skillnad från ovanstående resonemang ansåg samordnaren att ett beslut om LVU var det bästa för barnet i hedersrelaterade fall. Nedanstående citat tydliggör hennes resonemang:

Man brukar rekommendera att ändå ta ett LVU. Framför allt om det är en väldigt hög hotbild där det handlar om grovt våld och utsatthet. Och där man kan se att det finns delar i det här barnets berättelse som visar att nätverket reagerar väldigt starkt. Då behöver man ett LVU. Dels för att man inte kan skydda mot hela nätverket annars och de påtryckningar nätverket sätter på föräldrarna, men också att man inte tycker att föräldrarnas samtycke är tillförlitligt. (Sara)

Vidare förklarade samordnaren att man oftast var rädd för att tvångsplacera ett barn. Anledningen till detta förklarades vara för att inte riskera att skilja barnet från familjen. Vidare förklarade samordnaren att många glömmer en viktig aspekt i hedersrelaterade ärenden, och det är att betrakta barnet som offer och familjen som förövare.

5.5 Socialsekreterarnas maktposition i hedersrelaterade ärenden

Trots begränsningar i arbetet med hedersrelaterat våld var samtliga socialsekreterare eniga om att deras makt var stor nog för att kunna påverka de utsatta flickornas situation. Det framkom att socialsekreterarnas makt alltid var existerande men att den kunde ta sig till uttryck på olika sätt.

En socialsekreterare beskrev sin maktposition på följande vis:

Vi har ju en otrolig makt faktiskt. Men man vill ju i första hand inte visa att man har den makten och möjligheten. Utan man vill ju arbeta för att få en allians och samarbete. Man utgår ifrån att man kan göra en insats, att det går att göra en förändring. Men visar det sig från början att det inte kommer vara möjligt att förändra så är det jätteviktigt att man är tydlig med vilken makt man faktiskt besitter och har. (Andrea)

Maktutövandet visade sig vara extra viktigt om det förelåg en fara för barnet. Det framkom även att socialsekreterarnas makt kunde variera beroende på hur samarbetsvilliga familjen var. Ju mer motstånd familjen visade, desto mer makt visades av socialsekreterarna. Överlag visade det sig att socialsekreterarna upplevde att deras makt var stor i förhållande till barnets maktlöshet inom familjen. En socialsekreterare illustrerar maktens betydelse:

Vår makt är jätteviktig för den kan ju göra förändring och leda familjen i rätt riktning. Är det så att det är någon annan i familjen som har jättemycket makt så kanske det behövs någon som har ännu högre makt, någon utomstående som kan styra och ställa lite mer, för att sätta lite krav. (Emma)

5.6 Sammanfattning av resultat

Med utgångspunkt i respondenternas svar kan vi konstatera att kunskapsläget kring hedersrelaterat våld uppfattades som förhållandevis liten av socialsekreterarna. Trots att de upplevde att de hade blivit mer medvetna om hedersproblematiken ansåg majoriteten att deras kunskap och kompetens kring hedersärenden behövdes förbättras ytterligare. Det visade sig förekomma en brist på kulturell kompetens vilket även försvårade för socialsekreterarna att bedöma om ett ärende rörde sig om heder eller inte. I relation till tidigare forskning kan vi tyda en samstämmig bild av socialsekreterarnas kunskap inom området.

Vid inkommande ärende som riskerade att vara hedersrelaterat gjorde socialsekreterarna främst en bedömning av flickans familj och nätverk. Hedersrelaterat våld ansågs vara förknippat med en strukturerad form av våld som oftast utförs kollektivt av familj och släktingar. Vidare kunde tecken på begränsningar, hot och kontroll tyda på att ärendet kunde röra sig om heder. Majoriteten ansåg däremot att det kunde vara problematiskt att urskilja hedersrelaterade ärenden från andra ärenden, där svårigheten främst låg i att veta om det var heder eller vanlig tonårsproblematik.

Samtidigt som vissa respondenter tryckte på att det krävs mer kompetens för att kunna urskilja hedersärenden, menade andra att det inte alltid görs en gränsdragning mellan vad som är heder eller inte. Det visade sig att risk- och skyddsbedömningarna utfördes på liknande sätt i alla ärenden där den huvudsakliga uppgiften var att skydda barnet, oavsett om det förelåg heder eller inte. Däremot kunde det urskiljas vissa skillnader i inledningsfasen. Till skillnad från andra ärenden har socialsekreterare i hedersrelaterade ärenden tillåtelse att både träffa och hålla en kontinuerlig kontakt med flickan under en viss tid, utan att underrätta vårdnadshavarna direkt. Att träffa flickan utan att involvera föräldrarna gav socialsekreteraren möjlighet till att få flickans egen upplevelse för att kunna kartlägga och göra en ordentlig bedömning av situationen.

Vidare framkom det skilda uppfattningar kring det familjeorienterade arbetet. En del respondenter betonade familjen som en viktig del i barnets liv oavsett problematiken och hade därmed ett större familjeperspektiv. Andra socialsekreterare ansåg istället att det var till flickans bästa att bryta all kontakt med familj och nätverk. Sammantaget visade respondenternas svar att man idag beaktar ett större ungdomsperspektiv och i första hand har en inställning utgå ifrån ungdomen.

Vad gäller begränsningar och hinder i arbetet med hedersrelaterat våld, ansåg majoriteten av respondenterna att lagstiftningen har förbättrats. Till följd av detta har socialsekreterarna fått ett ökat utrymme att hjälpa flickorna, i den bemärkelsen att vårdnadshavarna i dessa fall inte behöver bli involverade i första skedet. Det som också blev tydligt i resultatet var att socialsekreterarna upplevde en svårighet att tillämpa LVU-lagstiftningen i hedersrelaterade fall. Anledningen till detta var dels att det sällan fanns tillräckliga belägg för att tvångsomhänderta, dels på grund av att föräldrarna oftast gav ett samtycke gällande placering. Socialsekreterarna uppgav således att de aldrig har tillämpat LVU i hedersärenden.

Trots en del begränsningar i arbetet med hedersrelaterat våld visade det sig att socialsekreterarna upplevde en stor makt i arbetet. Makten visade sig vara viktig för att kunna ingripa och skydda flickan. Maktutövandet kunde däremot variera beroende på hur allvarlig situationen var eller hur samarbetsvilliga föräldrarna var.

Kapitel 6. Analys

I analysen kommer ett relationellt maktbegrepp att användas som utgångspunkt. Utifrån det kan makt inte ses som något absolut som någon besitter. Istället verkar makten genom relationer och ses som en rörlig process som formas av båda sidor i relationen. Däremot kan ingångsvärdena i en relation vara ojämna, som exempelvis mellan socialsekreterare och klient (Franzén 2010). Redan innan de möts är maktrelationen ojämn, men genom relationen formas makten och påverkas av båda sidor. För att konkretisera analysen kommer Franzéns (2010) makttriangel, som tar avstamp i det relationella maktbegreppet och innefattar diskurser, resurser och kontexter, att användas. Genom att makt betraktas som en specifik sammanfogning av dessa begrepp ska den kunna granskas (ibid.).

I empirin uppgav socialsekreterarna att de upplevde deras makt som stor och att den var viktig eftersom den kunde innebära en förändring för de som var utsatta för hedersrelaterat våld. Genom att analysera empirin utifrån Franzéns (2010) makttriangel är vår avsikt att skildra hur makt opererar i relationen mellan socialsekreterare, ungdom och föräldrar. I analysen är det av vikt att ha i åtanke att relationen mellan socialsekreterare och klienter är ojämn redan innan de möts.

När vi analyserar maktrelationen kommer det endast att göras utifrån det som socialsekreterarna berättat för oss eftersom vi varken har intervjuat utsatta flickor eller deras föräldrar. Detta gör att vi går miste om deras syn på socialsekreterarna och hur de upplever att makten opererar i hedersrelaterande ärenden. En del av det som tas upp under en specifik rubrik skulle också kunna tas upp under någon annan rubrik, men eftersom begreppen samverkar och på så sätt påverkar relationen är vi av uppfattningen att den nuvarande fördelningen är användbar.

6.1 Diskurs

I presentationen av empiri framkommer det att socialsekreterarna inte upplever att deras kunskaper i arbetet med hedersrelaterat våld är tillräckliga. Trots att det överlag beskrivs finnas en hel del teoretiska kunskaper så är det ett fenomen som i praktiken präglas av osäkerhet och avståndstagande, där det bland annat beskrivs som att ingen vill ta i det. Denna upplevelse går också att urskilja i tidigare forskning. Bland annat beskriver Björktomta (2007) att det finns en rädsla för att göra fel i dessa ärenden från socialsekreterare. I Sjöbloms (2006) studie går det också att utläsa beskrivningar av utsatthet och oro från socialsekreterarnas sida när det kommer till hedersrelaterade ärenden.

Socialsekreterarna i studien upplever också att det föreligger en svårighet i att bedöma om ett ärende rör sig om hedersrelaterat våld eller inte. Samtidigt var de överens om att hot, kontroll och begränsningar var det som de kopplade till just hedersrelaterat våld. Även kollektivet och familjens rykte var någonting som låg till grund för deras kopplingar. Trots detta ansågs det alltså vara svårt att avgöra vad hedersrelaterat våld egentligen är. Detta skulle kunna sägas styrka tesen om att socialsekreterarna upplever att de besitter en del teoretiska kunskaper men att de i praktiken är osäkra på hur de ska agera. En av anledningarna till att de inte kände sig säkra på vad som är hedersrelaterat våld uppgavs vara att det saknas en enhetlig definition. Det bekräftas också i Björktomtas (2007) studie, där socialsekreterare berättade att de oftast utgick ifrån egna erfarenheter av hedersrelaterat våld eftersom någon enhetlig definition av det saknas. I empirin beskrivs också flickan själv spela en viktig roll vad gäller definitionen av heder. Hennes tankar kring vad heder är eller inte är har alltså stor inverkan på bedömningen. Samtidigt beskrivs det kunna vara svårt att få uppgifter från flickan inledningsvis på grund av en rädsla för föräldrarna. Det som sågs som avgörande för detta var att inge förtroende och relationen som socialsekreteraren lyckas få med flickan.

Franzén (2010) beskriver diskurser som skapare av våra föreställningar. Genom ord och bilder blir de meningsbärare för hur någonting ska vara, de bygger stereotyper som utesluter andra synsätt för oss. Här ligger alltså diskursens makt, i det som vi tar för givet. Men diskurserna går att ifrågasätta. De är relativt öppna för förändring och är alltså aldrig absoluta, vilket också är en grundsten i det relationella maktbegreppet. De tankar som socialsekreterarna bär om vad som är

heder och där de är överens om att det handlar om hot, kontroll, begränsningar, kollektivet och familjens rykte skulle utifrån Franzéns (2010) resonemang kunna utgöra diskursen för hedersrelaterat våld. De stereotyper som tas för givet i relationen mellan socialsekreterare, ungdom och föräldrar. I empirin går det dock att urskilja en skillnad mellan socialsekreterarnas teoretiska kunskap och deras praktiska kunskap. I det praktiska arbetet upplever de en osäkerhet i hur de ska avgöra vad som egentligen är hedersrelaterat våld vilket skulle kunna ses som att diskursen inte är så bestämd som den först kan verka vara. Istället skulle det kunna ses som en öppning för ungdom och föräldrar att faktiskt påverka diskursen i relationen till socialsekreteraren. Flickans egen upplevelse om vad som är heder tas också upp i empirin som en viktig del i socialsekreterarnas bedömning huruvida ett ärende rör sig om hedersrelaterat våld eller inte.

6.2 Kontexter

Franzén (2010) menar att det är grundläggande att inte endast se till den centrala maktrelationen i en analys, utan att också se till dess kontext. Kontext beskrivs vara det nät av andra maktrelationer som omger den centrala relationen. Det gör att den ursprungliga relationen kan få olika verkan beroende på vilken kontext den befinner sig i. Centralt i det relationella maktbegreppet är att makten är rörlig vilket även gäller för kontexter, som också dem är mer eller mindre öppna för förändring (ibid.). Ett exempel som kan påverka en relation är lagstiftningen. Beroende på lagstiftningens utformning ser relationer, som påverkas av den, alltså olika ut.

Socialtjänsten är de som besitter beslutanderätt i ärenden (Schlytter 2004). De har möjligheten att göra någon slags förändring i en familj, beroende på vilken insats de beslutar om. I empirin skulle det kunna sägas vara denna makt som socialsekreterarna främst refererar till när de diskuterar sin makt i hedersrelaterade ärenden. De talar bland annat om att de har makt att ta beslut som innebär en förändring för familjen och som kan leda familjen i rätt riktning. Schlytter (2004) beskriver att socialtjänsten först och främst verkar för att familjer ska kunna ta sig ur sina problem på egen hand. Skulle detta inte gå har de möjlighet att ingripa i familjers liv genom tvång. Gällande ungdomar regleras dessa tvångingripande i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). På liknande sätt resonerar också socialsekreterarna i empirin. De beskriver att det först

och främst handlar om att försöka bygga en allians och ett samarbete och upplever att de i inledningen av en kontakt inte vill visa sin makt. De påstår dock också att de har möjlighet att ingripa med tvång ifall det inte skulle gå att göra någon förändring i samspråk med familjen och att det är av stor vikt att visa att de har makten att göra detta i så fall. Samtidigt beskriver socialsekreterarna i empirin att de upplever en svårighet i tillämpningen av LVU. Deras erfarenhet är att det är svårt att styrka hur pass allvarlig hedersproblematiken egentligen är vilket innebär att det inte finns tillräckligt med belägg för ett LVU. Vad som också framkommer är att det ofta finns ett samtycke från föräldrarna till en insats, vilket gör att beslutet istället går under frivilliglagstiftning. Detta bekräftas också av Schlytter (2004) som menar att LVU-lagstiftningen försvårar för socialsekreterare att göra tvångsingripanden vilket kan försätta flickan i en särskilt utsatt position. Franzén (2010) uppger att lagstiftning är något som påverkar relationen mellan socialsekreterare och klient redan innan de möts. Socialsekreterarnas beslutanderätt och möjlighet att göra ett ingripande skulle alltså kunna ses som en kontext för relationen. Maktrelationen ser alltså ut på ett visst sätt dels till följd av detta.

En annan kontext som potentiellt skulle kunna påverka relationen är det som Sjöblom (2002) benämner som familism. Sjöblom (2002) menar att socialtjänsten är präglade av ett överordnat familjeinriktat perspektiv där arbete med konflikthantering och relationer inom familjen ses som idealt. I en intressekonflikt mellan ungdom och föräldrar kan det familjeinriktade arbetet ställa socialsekreteraren inför ett dilemma där ungdomen vill bli företrädd av socialsekreteraren men där denne istället fokuserar på att arbeta för att lösa konflikten med föräldrarna (ibid.). Detta kan leda till att föräldrarnas position blir starkare än ungdomens. Om så är fallet skulle socialtjänstens familjeorienterade arbete kunna ses som något som påverkar maktrelationen. Det skulle kunna tolkas som det som Franzén (2010) benämner som tredje part. Med det menas att en av aktörerna i en maktrelation byggt upp en informell relation till en tredje part för att antingen fastställa eller utmana en maktställning. I relationen mellan socialsekreterare, ungdom och föräldrar skulle det kunna sägas att socialtjänsten sedan tidigare byggt upp en kontextuell tredje parts-relation till föräldrarna för att fastställa maktpositionen gentemot ungdomen.

Enligt Sjöblom (2002) finns det en dubbeltydighet i socialsekreterarnas arbete, där de dels ska verka för att tillgodose ungdomens behov och samtidigt förhålla sig till familjen som ett redskap

för att lösa konflikten. Sjöblom (2002) menar dock att det många gånger är så att konflikten mellan ungdom och föräldrar är så pass stor att de inte vill lösa konflikten utan att det istället är socialsekreteraren som har störst intresse i att lösa konflikten. I presentationen av empiri framkommer att socialsekreterarna upplever att de var präglade av ett familjeorienterat arbete. De menar att föräldrarna är en betydelsefull del av ungdomens liv. De ansåg också att det är av vikt att försöka få en arbetsallians med föräldrarna och att det är svårt att utgå från ett ungdomsperspektiv. Detta stämmer överens med Sjöbloms (2002) resonemang, där en utgångspunkt ifrån ett ungdomsperspektiv innebär att en socialsekreterare måste gå utanför sina rutiner och ramar. Samtidigt uppger socialsekreterarna i empirin att deras avsikt är att använda ett större ungdomsperspektiv och därigenom flytta fokus från föräldrarna till ungdomen där ungdomens känslor får styra mer. Det går även att urskilja en tanke att föräldrarna behöver ta på sig ett ansvar för att de har behandlat ungdomen fel och att de är hjälpsökande i hur de ska agera för att ett familjeorienterat arbete ska vara aktuellt. Att tänka på då från socialtjänstens sida var att planera att finnas kvar under en längre tid. I de fall det föreligger fara för ungdomen att gå hem var inställningen från socialsekreterarna att placera ungdomen utanför hemmet utifrån dennes skyddsbehov. Där beskrevs det som en svårighet att nå ett samtycke från föräldrarna och att det i så fall endast var ett omedelbart tvångsomhändertagande som var alternativet. Inställningen till att trots allt nå ett samtycke, skulle kunna ses som att socialsekreterarnas arbete även i dessa allvarliga fall är präglad av ett familjeorienterat arbete. Samtidigt skulle anledningen till det kunna vara den beskrivna svårigheten att få igenom ett långvarigt LVU, vilket gör att det möjligtvis är lättare att skydda ungdomen från föräldrarna genom att försöka nå ett samtycke till placering.

Vad som istället visade sig vara avgörande för i vilken utsträckning ett ungdomsperspektiv kom att beaktas var ungdomens ålder. Ju äldre ungdomen var, ju mer såg man som socialsekreterare till ett ungdomsperspektiv och desto mer fick ungdomens känslor styra arbetet. Detta bekräftas också av Sjöblom (2006) som menar att socialsekreterarna lägger större vikt vid ungdomsperspektiv i takt med ungdomens ålder. Som kontextuell påverkan i en maktrelation skulle alltså begreppet familism vara beroende av ungdomens ålder och vara mer öppen för förändring ju äldre ungdomen var.

6.3 Resurser

Att säga att socialsekreterarna besitter en absolut maktresurs eftersom de innehar rätten att fatta beslut om vad som ska ske i ett ärende skulle utifrån ett relationellt maktbegrepp vara felaktigt. Resurser är nämligen ingenting som går att reducera till maktens redskap, där någon äger de avgörande maktresurserna (Franzén 2010). Vad som sätter gränserna för vilka resurser som kan användas för att fastslå makten är istället relationerna. Relationen bestämmer också styrkan av den aktuella resursen. En resurs som är avgörande i en relation behöver alltså inte vara det i en annan (ibid.). Vi har valt att betrakta socialsekreterarnas beslutsfattande som en kontext, istället för en resurs, eftersom själva beslutsfattandet är det som handläggningen leder upp till och som de involverade försöker att påverka. Franzén (2010) liknar det vid ett taktiskt spel där klienter har möjlighet att påverka beslutet såväl negativt som positivt.

I studien beskrivs skolan vara det ställe som står för merparten av anmälningarna till socialtjänsten gällande hedersrelaterat våld. Kuratorer, lärare och sjuksköterskor på skolorna upplevs alla vara personer som har möjlighet att uppmärksamma problematiken därefter göra en orosanmälan till socialtjänsten. Skulle då skolan kunna ses som en resurs för ungdomar som är utsatta för hedersrelaterat våld att påverka socialsekreterarnas handläggning? Bara det faktum att skolan ofta är de som aktualiserar ärenden för socialtjänsten skulle kunna göra skolan till en resurs. Skolan beskrivs i empirin vara en trygg miljö att samtala med de utsatta ungdomarna på. De träffar med ungdomar som socialsekreterarna har möjlighet att utföra utan föräldrarnas vetskap i sådana ärenden hålls därför ofta i skolan. Det beskrivs inledningsvis vara svårt att få ut mycket information av ungdomar i hedersrelaterade fall, men skolan upplevs vara ett ställe som underlättar för detta. De inledande träffarna ger också ungdomen möjlighet att ge sin berättelse till socialsekreterarna utan att de behöver påverkas av föräldrarna. Det skulle alltså kunna sägas att ungdomarna ges förtur att förmedla situationen till socialsekreterarna. En version som socialsekreterarna sedan bär med sig i mötet med föräldrarna. I empirin beskrivs också skolan vara en viktig faktor gällande ungdomens trovärdighet. Flera socialsekreterare uppgav att det kunde vara svårt att veta var sanningen låg inledningsvis. För att underlätta detta upplevdes skolan vara en bra aktör för trovärdigheten och det beskrevs att skolan oftast vet om en ungdom talar mycket osanning eller är pålitlig i övrigt. Utifrån ovanstående skulle skolan kunna ses som en resurs för de utsatta ungdomarna att påverka socialsekreterarnas handläggning i

hedersrelaterade ärenden men styrkan av resursen är beroende av hur pass pålitlig en ungdom beskrivs av skolan.

I avsnittet kontexter togs socialtjänstens familjeperspektiv upp som ett sammanhang med kontextuell betydelse för maktrelationen mellan socialsekreterare, ungdom och föräldrar. Familjeperspektivet skulle även kunna ses som en resurs för socialsekreterarna gentemot ungdomen där den senares möjlighet till påverkan av handläggningen minskar. Det skulle också indirekt kunna ses som en resurs för föräldrarna som, till skillnad från ungdomen, får möjlighet att öka sin påverkan. Något som också vidrördes i avsnittet om kontext var LVU-lagstiftningen och hur utformningen av denne påverkar sammanhanget. I det resonemanget nämndes föräldrarnas samtycke, som av socialsekreterarna i empirin beskrevs vara en omständighet som försvårar en tvingande placering av en ungdom.

Socialsekreterarna beskriver att det överlag är svårt att påvisa tillräckliga skäl för en LVU-placering i hedersrelaterade ärenden, vilket också Schlytter (2004) bekräftar. Samtidigt uppges en svårighet i arbetet vara att meddela föräldrarna att de måste placera ungdomen utifrån LVU på grund av skydd om föräldrarna inte lämnar sitt samtycke till detta. Då blir placeringen istället frivillig. I de fallen bör det alltså föreligga tillräckliga skäl för att placera utifrån LVU, men inställningen ifrån socialsekreterarna är att dem söker ett samtycke för att placera enligt frivilliglagstiftning. Detta ligger helt i linje med det som Schlytter (2004) beskriver vara socialtjänstens grundsten i alla ärenden där ungdom och familj är inblandade, att de först och främst ska verka för att tillgodose barnets rätt till goda levnadsförhållande i samverkan med föräldrarna. Samtidigt beskriver samordnaren i empirin att det i hedersrelaterade ärenden rekommenderas att placera utifrån LVU, speciellt i fall som har en hög hotbild. Detta eftersom det annars inte går att skydda ungdomen från hela nätverket där det i många fall finns påtryckningar på föräldrarna att agera för att återupprätta familjens heder. Samma samordnare upplever även att man som socialsekreterare i hedersrelaterade ärenden ofta glömmer att betrakta ungdomen som ett offer och familjen som förövare. År 2007 var det just detta som FN:s dåvarande speciella rapportör om våld mot kvinnor, Yakin Ertürk, beskrev. Ertürk menade att eftersom det finns så många potentiella förövare så är det enda sättet för ungdomen att undgå våldet att bryta relationen till familjen (NCK-rapport 2010:1).

Socialsekreterarna i empirin beskriver att de inte ser på föräldrarnas samtycke med blinda ögon, utan att de granskar trovärdigheten i det. Majoriteten av dem uppger trots det att de aldrig placerat någon ungdom i hedersrelaterade ärenden utifrån LVU även i de fall där det skulle kunna sägas funnits tillräckliga skäl. Om de samtycken som lämnats från föräldrarna varit trovärdiga eller inte finns ingen möjlighet för oss att granska, men det skulle kunna sägas att samtyckena varit avgörande i valet mellan att placera ungdomen utifrån antingen LVU eller SoL. I valet mellan de två skulle det också kunna tänkas ligga i föräldrarnas intresse att få sitt barn frivilligt placerat istället för med tvång då det ökar deras inflytande i behandlingsarbetet. Utifrån detta kan alltså samtycket ses som en resurs som styrker föräldrarnas makt i handläggningen.

Kapitel 7. Avslutande diskussion

I analysen framkommer att socialsekreterarnas makt i hedersrelaterade ärenden inte är absolut. Hela det relationella maktbegreppet bygger på just det, men inledningsvis kunde det urskiljas en tanke om att socialsekreterarnas makt var stor och viktig. Eftersom analysen endast bygger på socialsekreterarnas beskrivningar blir resonemangen i analysen aningen spekulativa. Det är exempelvis inte säkert att föräldrar till en utsatt ungdom skulle resonera på ett sådant sätt gällande samtycket. Det gör också att analysen inte bygger på en verklig relation, utan en fiktiv relation som grundats i socialsekreterarnas tankar om hur ett ärende ser ut. Oavsett vilket så visar analysen att det kan finnas öppningar för såväl föräldrar som ungdomar att påverka utfallet av handläggningen till sin fördel.

Vem som besitter störst makt att påverka handläggningen är svårt att ge något definitivt svar på. Analysen visar att det beror till viss del på, olika omständigheter påverkar olika ärenden. Franzéns (2010) makttriangel utgår också från detta. Trots att begreppen diskurser, kontexter och resurser samverkar för att visa hur makt uppträder så är det inte så att de är av samma vikt i alla relationer. En flicka som är utsatt för hedersrelaterat våld, är 17 år gammal och har visat sig vara trovärdig i skolan skulle kunna sägas ha möjligheten att påverka handläggningen i större utsträckning än vad en flicka som är 12 år med samma problematik och som skolan inte bedömer vara trovärdig. I ett annat ärende ligger kanske avgörandet istället i socialsekreterarens osäkerhet

att avgöra vad som egentligen är hedersrelaterat våld. För även om attributen för vad det innebär verkade relativt klara för socialsekreterarna så kunde vi i analysen utläsa att diskursen i praktiken kunde ses som relativt öppen. Utgången av det skulle kunna bli att en äldre ungdom ges stort utrymme att avgöra om det föreligger hedersrelaterat våld eller inte, där en insats som i första hand utgår från ungdomens vilja skulle kunna bli utfallet. Skulle ungdomen istället vara yngre är risken att föräldrarna blir de som får det avgörande inflytandet att bestämma kriterierna för vad som är heder och vad som inte är det.

Vi ska komma ihåg att ingångsvärdena i en relation mellan socialsekreterare och klient överlag är ojämna. Med andra ord krävs det alltså att klienten har en större del resurser och att kontexterna och diskursen ligger för denne för att maktövertaget ska svänga. Samtidigt beskrivs relationernas historia vara avgörande för hur pass öppna de är för förändring. Till skillnad från många andra situationer som socialsekreterare handskas med så är hedersrelaterat våld ett relativt nytt fenomen i svensk kontext. Det skulle alltså kunna vara så att ingångsvärdena i en relation som inbegriper hedersrelaterat våld kan beskrivas som mindre ojämn. Relationen är alltså mer öppen för förändring, detta eftersom väggarna från tidigare liknande ärenden inte är lika stabila som i andra traditionellt svenska ärenden. Det nämns också i empirin att det bland socialsekreterare upplevs finnas en osäkerhet i arbetet med hedersrelaterat våld och att ingen vill ta i det, medan många vet exakt hur de ska agera i andra ärenden som rör psykisk ohälsa eller missbruk. Risken med detta är ju att makten svänger till föräldrarna på ett sådant sätt att det skadar ungdomen och att dennes rätt till goda levnadsvillkor inte upprättas. Tidigare forskning visar också på att en familjedominerad inriktning i ärenden som rör hedersrelaterat våld kan göra mer skada än nytta för ungdomen. Trots att socialsekreterarna i empirin uppgav att de var präglade av ett familjeorienterat arbete så gick det att urskilja en uppmärksamhet från deras sida på att det behövs ett större ungdomsperspektiv i dessa ärenden för att kunna åstadkomma en förändring. Häri skulle kunna sägas att möjligheten i instabiliteten ligger. Att de utsattas makt att förändra sina levnadsvillkor i framtiden faktiskt ökar.

I problemformuleringen togs ett spänningsförhållande mellan ungdom och dess vårdnadshavare i hedersrelaterade ärenden upp. Det gällde ett förhållande där socialsekreteraren å ena sidan beskrevs ha uppgiften att skydda ungdomen från familjen men där denne samtidigt skulle

involvera föräldrarna i utredningen. I studien tonades detta spänningsförhållande ned något eftersom socialsekreterarna beskrev att den förhandsbedömning, där de har möjlighet att träffa ungdomen några gånger innan de involverar föräldrarna, är till stor hjälp för att hantera de akuta fall där ungdomen kan vara i direkt fara. Samtidigt fanns det en balansgång som gick att urskilja under hela ärendet, där socialsekreterarna var tvungna att hela tiden värdera ungdomens omgivning och dess intressen. Exempelvis beskrevs vårdnadshavarna ofta vara utsatta för hot från resten av släkten vilket det i ärenden som rör hedersrelaterat våld borde vara viktigt att vara uppmärksam på. Frågan skulle kunna ställas i vilken utsträckning det arbetas med ungdomens och vårdnadshavarnas relation till resterande släkt och inte bara relationen dem emellan. Baksidan av familism i hedersrelaterade ärenden skulle alltså kunna sägas vara, inte bara det att ungdomen förväntas arbeta för att lösa konflikten med föräldrar som denne möjligtvis är rädd för, utan också att det inte arbetas med behovet av förändring av värderingar hos resterande släkt.

Avsaknad av kulturell kompetens togs även det upp i problemformuleringen som en orsak till en upplevd osäkerhet från socialsekreterare i hedersrelaterade ärenden. Detta var något som bekräftades i studien och beskrevs vara en försvårande omständighet när det gällde att bedöma om ärendet rör sig om heder eller inte. Vi valde avsiktligt att inte gå närmre in på de kulturella aspekterna av hedersrelaterat våld då det i sig skulle kräva en uppsats för att göra diskussionen rättvis. Frågan är ändå intressant, skulle socialsekreterarna inte efterfråga mer kulturell kompetens om de kände sig säkra i sina bedömningar? Eller handlar den kulturella efterfrågan mer om ett redskap för att kunna möta och nå fram till de inblandade för att kunna lösa situationen?

Studien bekräftar till stora delar den osäkerhet som går att utläsa i tidigare forskning. Även om kunskapen beskrivs ha blivit bättre med åren upplevs den fortfarande vara otillräcklig för att kunna tillgodose de utsattas behov. Är ökad generell kunskap kring hedersrelaterat våld det enda sättet att komma ifrån denna osäkerhet, eller skulle också en förändring i socialtjänstens fördelning av ärende vara en väg att gå? Svaret på det och hur det i så fall skulle vara möjligt är en fråga för en annan studie. Beskrivningarna kring att många socialsekreterare i stor utsträckning rådfrågade andra i hedersrelaterade ärenden, trots att inte de heller var några

experter, skulle möjligtvis kunna vara en fingervisare mot att en ökad specialisering skulle vara att önska från socialsekreterarnas sida.

Avslutningsvis kan sägas att socialsekreterarnas formella makt inte går att förneka i hedersrelaterade ärenden, det är fortfarande dem som tar besluten i handläggningen. Som de beskriver i empirin har de också möjligheten att ställa krav på familjen och därigenom jämna ut ojämna maktstrukturer inom familjen. Vad vår studie visar är att det kan vara av vikt att beakta hur makten opererar under handläggningen och vad som ligger till grund för de beslut som tas. Vad innebär det t.ex. att skolan ges så stort inflytande i vilka som är utsatta för heder eller inte? Vilka är deras förutsättningar att bedöma detta och vilken roll spelar deras omdömen om ungdomarna som elever?

Referenslista

Alizadeh, V., Törnkvist, L. & Hylander, I. (2011) "Counselling teenage girls on problems related to the 'protection of family honour' from the perspective of school nurses and counsellors" in *Health and Social Care in the Community* 19(5), 476–484

Aspers, P. (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Björktomta, S-B. (2005) *Unga kvinnor, frihet och heder- Om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Arbetsrapport nr 37. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsavdelning, Ersta Sköndal högskola.

Björkomta, S-B. (2007) *Personalens möte med utsatta flickor – arbete med hedersrelaterat våld*. Arbetsrapport nr 48. Stockholm: Ersta Sköndal högskola

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

De los Reyes, P. (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Norrköping: Integrationsverket

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011) "Intervjuer". I Göran Ahrne & Peter Svensson, (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Franzen, M. (2010) "I fråga om makt. Diskurser, resurser, kontexter". I Ted Goldberg, (red.) *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur

Jemteborn, A. (2005) *Å stå på sig, på egna ben. – En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter släktens krav*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete- socialhögskolan

Jönsson, H. (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber

Lindgren, S-Å. (2007) "Michael Foucault". I Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen, (red.): *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur AB

NCK- rapport (2010:1) *Hedersrelaterat våld och förtryck- en kunskaps- och forskningsöversikt*. (elektronisk), Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid.

<<http://viewer.zmags.com/publication/745233a6#>> (2015-01-03)

Schlytter, A. (2004) *Rätten att själv få välja*. Lund: Studentlitteratur

Schlytter, A. & Linell, H. (2008) *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext. En studie av omhändertagna flickor*. Sollentuna: FoU Nordväst i Stockholms län.

Sjöblom, Y. (2002) *På väg ut: När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån - ur socialtjänstens perspektiv*. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan

Sjöblom, Y. (2006) *I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersvåld*. FoU- Nordväst

Socialstyrelsen (2009) *Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld - Alla kommuners ansvar. Slutrapport från en nationell tillsyn*. (elektroniskt)

<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17828/2009-11-24.pdf>> (2015-01-04)

Vetenskapsrådet (2002) "Forskningsetiska principer inom humanistisksamhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk). Stockholm: Vetenskapsrådet <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2015-01-06)

Wikan, U. (2004) *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag

Wikström, E. & Ghazinour, M. (2010) "Swedish experience of sheltered housing and conflicting theories in use with special regards to honour related violence" in *European Journal of Social Work*. Vol. 13, nr 2, 245-259

Bilaga 1 - Informationsbrev

Förfrågan om deltagande i undersökning

Hej!

Tack för att du har valt att medverka i vår undersökning. Härmed skickar vi information om vår kommande intervju och studie.

Vi är två socionomstudenter som är inne på vår sjätte termin på socialhögskolan i Lund, Campus Helsingborg. Vi skriver just nu vårt examensarbete där vi ämnar göra en kvalitativ undersökning om hur socialsekreterare identifierar hedersrelaterat våld samt hur eventuella svårigheter i initieringsfasen hanteras.

Vid samtycke planerar vi att spela in intervjun på bandspelare. Intervjun är frivillig och du har rätt att avsluta din medverkan i undersökningen om så önskas. Alla uppgifter kommer att anonymiseras och förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem. Information som du delar med oss kommer inte att användas i annat syfte än vår undersökning och kommer att förstöras efter uppsatsens godkännande.

Tack igen för att du valt att medverka i vår undersökning! Vid önskemål att ta del av vår färdiga studie så skickar vi den gärna till dig.

Med vänliga hälsningar,

Nazgol Rahimi

soc12nra@student.lu.se

Björn Berglund

bjornalfberglund@gmail.com

Bilaga 2 - Intervjuguide

Bakgrund

- Hur länge har du arbetat med barn och unga?
- Kan du berätta lite om dina arbetsuppgifter?
- Vad har du för erfarenhet av att arbeta med ärenden som berör hedersrelaterat våld?

Kunskap

- Upplever du generellt att socialsekreterare är säkra eller osäkra i arbetet med hedersrelaterat våld?
- Hur upplever du dina kunskaper för att hantera dessa ärenden?
- Anser du att den kompetens du besitter är tillräcklig för att kunna hjälpa de utsatta?
- Ges det någon utbildning för att öka era kunskaper?

Definition

- Vad skiljer hedersrelaterat våld från annan typ av våld?

Ärendegång

- Varifrån kommer ärenden som eventuellt rör sig om hedersrelaterat våld oftast ifrån?
- Kan du beskriva hur dessa ärenden hanteras på socialtjänsten?
- Skiljer sig ärendegången vid ärenden som innefattar hedersrelaterat våld sig från andra ärenden där barn far illa?
- Vilka redskap finns för att upptäcka hedersrelaterat våld?
- Upplever du några svårigheter med dessa ärenden?

Inledande kontakt

- Hur ser den inledande kontakten med de utsatta ut?
- Vad är viktigt att tänka på?
- Hur förhåller ni er till vårdnadshavarna?

Lagstiftning/Makt

- Hur ser förutsättningarna ut för att tillgodose de utsattas behov?
- Upplever du några begränsningar i lagstiftningen?
- Hur förhåller man sig till ett individperspektiv i ärenden som rör hedersrelaterat våld?
- Hur ser du på ditt handlingsutrymme i tillämpandet av lagarna?
- Upplever du någon maktsituation?